

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ
ՆՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

A black and white photograph showing four men in clerical clothing standing behind a long table. From left to right: the first man is looking down at a document on the table; the second man is looking towards the camera; the third man is wearing a pectoral cross and looking down at a document; the fourth man is looking down at a document. The table is covered with various items, including papers, a bottle, and a glass. The background features a wall with several framed pictures or maps.

Մեպտեմբերի 20-ին Ս. Էջմիածնի Հրիստոմեսական դաստիարակության և քաղազության կենտրոնում կայացավ աշխատակազմի ղեկիանող ժողով՝ նվիրված հաստատության հիմնադրման չորրորդ տարեդարձին։ Ժողովը աղոթքով բացելուց հետո ԷՊՀԿ-ի վարիչ-տնօրեն Ս. Վազգեն վրդ. Միքայելյանը հանդես եկավ հաստատության բառային գործունեությունը ներկայացնող հանգամանալից զեկույցով, ներկայացնելով ԷՊՀԿ-ի գործունեության հիմնական ուղղությունները, մասնավորապես՝ քրիստոնեական կրոն դասավանդող ուսուցիչների պատրաստման ընդարձակ գործընթացը, հրատարակչությունները, զանգվածային քաղազական արդյունքները (հեռուստահաղորդաշարեր, ռադիոհաղորդումներ, մամուլ), տարբեր բնագավառներում կատարված բազմաթիվ աշխատանքները, որից հետո անդրադարձավ առաջիկա ծրագրերին։ Վերջում հայր Վազգենը գործնական ցուցումներ տվեց ծրագրերի վարիչներին և ողջ աշխատակազմին կոչ արեց ամրագրական նվիրումով լծվել քաղազական կենտրոնի առաջ կանգնած խնդիրների լուծմանը և անմնացորդ ծառայել Մխուհեռեալուն։

ՏԵՂԵԿԱՅԻՆՈՒՄ ԵՄԱՅՐ ԱԹՈՒՒ ԴԻՎԱՆԸ

ԿԵԹՈՂԻԿՈՍԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՆ
ԸՆԴՈՒՆԵՑ ԵՎ ԳՐԻՄԱՆԻՍՏԱՆԻՍՏԱՆԻՍ

ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՏԱՆԻՍՏԱՆԻՍՏԱՆԻՍ
ԱԹՈՒՒ ՍԲ. ԷԶՄԻԱՏՆՈՒՄ

Սեպտեմբերի 16-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանը ընդունեց ԵԿԿՄԿ գործող նախագահ, Նորվեգիայի արտգործնախարար Կոնուս Վոլթերսենի և նրա գլխավորած ԵԿԿՄԿ պատվիրակությանը:

Տեղապահ Սրբազանը, ողջունելով հյուրերին այդ Զայր հոգեւոր կենտրոն, օրանք ներկայացրեց Հայ Առաքելական եկեղեցու և աշխարհում քրիստոնեական հնագույն տաճարներից մեկի հանդիսացող Սբ. Էջմիածնի պատմությունը:

Հանդիպման ընթացքում պրն. Վոլթերսենը, հայտնելով այցի նպատակը, գոհունակությամբ նշեց ՀՀ կառավարական շրջանակներում ունեցած իր հանդիպումների մասնավորապես Լեւոնյանի Գարաբաղի հիմնախմբի շուրջ ունեցած ընդհանուրների մասին: Իր հերթին Տեղապահ Սրբազանը հույս հայտնեց, որ դարաքաղաքի խնդիրը խաղաղ բանակցությունների ճանապարհով ի վերջո կստանա իր արդարացի լուծումը:

Հանդիպման ավարտին հյուրերը հետաքրքրությամբ դիտեցին Վեհաբանում ցուցադրվող եկեղեցական արվեստի ցուցանմուշները:

Հանդիպմանը ներկա էր Ս. Արսեն արք. Բերբերյանը:

ՅԻՐԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՆ
ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՄԻ ԽՈՒՄ ԶՈՒՆԱԿԱՆԱՅԵՐԻ

Սեպտեմբերի 15-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանը ընդունեց սեպտեմբերի 16-17-ը երեսնամյա լայնակի «Ֆրանց Կլեմենս»-ի հայ ժողովուրդը միջազգային գիտատնտեսական կոնգրեսի ավարտից հետո հյուրերին՝ ուղեկցությամբ Հայոց Ֆեդերատիվության բանգարան-ինստիտուտի տնօրեն Լավրենտի Բարսեղյանի: Այցելուների բվում էին Ավստրալիայում Ֆրանց Կլեմենսի կոնֆերանսի անդամ էլ խուր գիտնականներ, ինչպես նաեւ Կլեմենսի «Մոսկա լեռն 40 օրը» գրքի թուրքերեն թարգմանության հրատարակիչ Ռազվել Ջաբրաբադյանը:

Ողջունելով իր աղյուսակում աշխատանք մտքերով գիտաժողովի մասնակիցներին՝ Տեղապահ Սրբազանը անդարձարժավ հայոց ցեղասպանության հարցերին:

«Որքան էլ որոշ ուժեր փորձեն կատարված իրողությունը քաջացնել, ճշմարտությունը երբեք ի կարող թաքցնում մնալ: Միշտ էլ ազնվի և արդարամիտ մարդիկ կան և պատմության իրական դեպքերը կբացահայտեն», - ասաց Տեղապահ Սրբազանը:

Հանդիպման ավարտին հյուրերը եղան Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի գանձատանը, ծանոթացան եկեղեցական մեծարվեստ գործերին:

ԵԿԿՄԿՆԻ ԴԵՍԿԱՆԸ ՀՐԱՄԵՆՑ ՏՎԵՑ
ԿԵԹՈՂԻԿՈՍԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՆԻՍ

Սեպտեմբերի 14-ին Եփսոսի Արքեպիսկոպոս Զանգակատյանը արտակարգ և լիազոր դեսպան իման Սիայը, ավարտելով իր դիվանագիտական առաքելությունը Հայաստանում, այցելեց Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին՝ հրաժեշտ տալու Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանին:

Դեսպանը նշեց, որ Հայաստանից իր հետ է տանում անցնելի տպավորություններ հայ ժողովրդի և հայ մշակույթի մասին: Կարեւորելով կրոնի դերը ժողովրդների կյանքում՝ դեսպանը իր հիմնական արտահայտեց հայ ժողովրդի քրիստոնեական անասան հավատքի վերաբերյալ, որ պահպանում է հայ ժողովրդի 1700 տարիներից ի վեր՝ հակառակ պատմության անթաքնելի պայմաններին: Այս առթիվ պրն. Իման Սիայը ցանկություն հայտնեց կրկին լինել Հայաստանում և ներկա գտնվել Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակման 1700-ամյա հոբելյանական հանդիսություններին:

Տեղապահ Սրբազանը, հրաժեշտ տալով հյուրին, վերջինիս մարդիկ նորաբար հաջողություններ դիվանագիտական հետագա գործունեության ճանապարհին:

Հանդիպմանը ներկա էին Ս. Արսեն արք. Բերբերյանը և Ս. Հակոբ եպ. Գլընճյանը:

Սեպտեմբերի 16-ին Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանը ընդունեց Թերեբի Հայ Կանանց եկեղեցական Միության նախաձեռնությամբ Հայաստան ժամանած իրանահայ ուխտավորներին:

Տեղապահ Սրբազանը ողջունելով հյուրերին համառոտ ներկայացրեց Սբ. Էջմիածնի 1700-ամյա պատմությունը: Այս Ամենապատիվ Սրբազանը իր օրհնությունը տվեց ուխտագնացներին, միաժամանակ քաջալերելով եկեղեցաբար միության նախաձեռնությունը:

Ինչպես հայտնեց միության նախագահ Նվարդ Մաղաբյանը, սա իրանահայ ուխտագնացների երրորդ խումբն է, որ միության նախաձեռնությամբ ուխտ է գալիս Մայր Հայրենիք և Սբ. Էջմիածին: Տեղապահ Սրբազանը տեղեկացրեց, որ այս անգամ իրենց հետ բերել են 200 կողոր հոգեւոր գրականություն, որոնք տրվել են հանրակրթական դպրոցներին:

Հանդիպմանը ներկա էր Ս. Արսեն արք. Բերբերյանը:

ԿԵԹՈՂԻԿՈՍԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՆ
ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՄԻ ԽՈՒՄ ԶՈՒՆԱԿԱՆԱՅԵՐԻ

Սեպտեմբերի 14-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանը ընդունեց Հունգարիայի Ազգային փոքրամասնությունների պետական խորհրդի նախագահ Ֆոշո Դոնչեյին և Հունգարիայի Հայ Ազգային ինքնավարության մի խումբ անդամներին՝ նախագահ Ալեքսանդր Ավանեսյանի գլխավորությամբ:

Հանդիպման ընթացքում հյուրերը Տեղապահ Սրբազանին ներկայացրին հունգարահայ քնակչության ներկայիս վիճակը և գաղութի կերակրվածներին հետ կապված իրենց ծրարները՝ խնդրելով Սբ. Էջմիածնի հովանավորությունն ու աջակցությունը:

Տեղապահ Սրբազանը քաջալերելով նրանց առաջարկները, իր պատրաստակամությունը հայտնեց նպատակ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի հետ գաղութի սերտագնացը և աջակցել հունգարահայ համայնքի ներսում կրոնա-քաղաքական և հոգեւոր-մշակութային կյանքի զարգացմանը:

Հանդիպմանը ներկա էին Մայր Աթոռի մասնադիվանի վարիչ-տնօրեն Ս. Արսեն արք. Բերբերյանը և Ուրուգվայի բեմի առաջնորդ Ս. Հակոբ եպ. Գլընճյանը:

ՏԵՂԱՊԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՑԱԿԱՆԱՅԵՐԻ
ՀԵՆԱԿՈՒՄ ԴՆԱՆԱԿԱՆԱՅԵՐԻ
ՀԱՄԱՆ ԴՆԱՆԱԿԱՆԱՅԵՐԻ

Սեպտեմբերի 14-ին Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանը ցավակցական հեռագրեր ուղարկեց ԴՆԱՆԱԿԱՆԱՅԵՐԻ ԲՈՒՆԱԿԱՆԱՅԵՐԻ և Մոսկվայի և Համայն Դոսիսի պատրաստված Կեթիկոսի Բույնակալում և Մոսկվայում ահաբեկչական գործողությունների գոհ դարձած անմեղ քաղաքացիների մահվան կապակցությամբ:

Հայ եկեղեցու և ողջ հայ ժողովրդի անունից իր ցավակցությունը հայտնելով գոհվածների ընտանիքներին հարգապատիվներ, Տեղապահ Սրբազանը նշում է, «Ուսու ժողովրդի վերահաս մեծ վիշտը նաեւ հայ ժողովրդի և Հայ եկեղեցու վիշտն է, քանի որ գոհվածների ողորդ արժագանքում է ողջ աշխարհում»: Ամենապատիվ Սրբազանը դատապարտում է ցանկացած տիպի ահաբեկչությունը և հայտնում, որպեսզի Ամենաբարձր խաղաղություն հաստատի աշխարհում, վերափոխելով գոհվածների հոգիները երկնային բազմություն:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍՆՈՒՅԵՑ ԹՈՒՐԻՔԻՆ
ՀԱՅՈՑ ՊԵՏԱԿԱՆԱՅԵՐԻ

Կիրակի, սեպտեմբերի 19-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Պատարագ մատուցեց Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Ս. Մեսրոպ արք. Մուրաբյանը: Հրճեցա Սբ. Պատարագի Պատրիարք Սրբազանը հավուր պաշտոնի քարոզեց, որպես բնաբան ունեւանով «Կան խտտաբարություններ ձեր գրեց պատվիրանը զայլ»:

Սրբազան Հայոց ճշմարիտ հավատքի կոչ արեց ներկա հավատացյալներին՝ հորդորելով լինել մարդասեր ու կարեկից:

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶՈՐՍ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԻ ՏՎՉՈՒԹՅՈՒՆ ԼԻՈՆԻ Ս. ՀԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Կաթողիկոսական տեղապահ, ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանը արտոնությամբ և Գերագույն հոգեւոր խորհրդի 1999 թ. հուլիսի 22-ի ժողովի որոշմամբ, բարձրաշնորհ Ս. Գյուլտ արք. Նազաշյանի բարեհաճ կարգադրությամբ և ձեռնարկ Հայրապետական պատվիրակի փոխանորդ, Միջին Ֆրանսիայի եպիսկոպոս Ս. Նորվան Ջաբարյանի տեղի ունեցավ վարդապետական տվչություն: 1999 թ. սեպտեմբերի 12-ին Լիոնի Ս. Հակոբ Մայր եկեղեցում հանդիսավորապես տեղի ունեցավ Սուրբ և Ամենա Պատարագ Խաչվերացի տոնի առթիվ: Պատարագից էր Նորվան սրբազանը: Պատարագի ավարտին գերաշնորհ սրբազանը հատուկ արարողությամբ մասնավոր վարդապետական իշխանության չորս աստիճաններ շնորհեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երիտասարդ միաբան և Սեմո Լիոնի հոգեւոր հովիվ հոգեւոր Ս. Տաթև Զակոբյանին, խարտավիչակությամբ Գերմանիայի Հայոց բեմի առաջնորդ գե-

րաշնորհ Ս. Գաբրիել արք. Բերդյանի: Այս առթիվ սրբազան հայրն իր խոսած քարոզում քաջատրեց վարդապետական չորս աստիճանների իմաստն ու արժեքը:

Սրբազան իր քարոզի ավարտին մի անգամ եւս շեշտեց, որ Աստված անասան պահի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և առավել պայծառացի Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցին՝ նրա ծոցի մեջ ավելացնելով որակավոր վարդապետների թիվը, որոնց վրա այսօր ավելանալու հանգեցնող Ս. Տաթև վարդապետ Հակոբյանի անունը:

Նախօրյակին (սեպտեմբերի 9-ին) Տաթև արքեպիսկոպոս «Կաթոլիկ ինստիտուտ» աստվածաբանական համալսարանի հայագիտական բաժնի ընթից հանձնախմբի առջև հաջողությամբ պաշտպանել էր իր վարդապետական թեզը՝ «Մատաղը հայ աստվածաբանության մեջ» թեմայով:

Ըայ Լիոնի հայոց եպիսկոպոսարանի դիվանի հաղորդագրության

ՔԱՆԱՆԱՅԱԿԱՆ ԶԵՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՎԵՂԱՐԻ ՏՎՉՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱՏՆՈՒՄ

Ս. Գայանե վանուս սեպտեմբերի 5-ը հոգեւոր միջնորդական ցնծության օր է: Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արքեպիսկոպոս Պողոսյանի շարժական օրհնությամբ և բարձր սնորհությամբ փառանքական սրբազան ծեծնադրություն և օծում սացավ Պոգեւոր ծեծնաբանի նախկին Երզնապարս Արքուր սր. Ղեւոնդյանը՝ ծեծնաբ Մայր Տաճարի լուսարարացեց գերածնոր Ս. Յուսիկ արքեպիսկոպոս Սանթրույանի և խառնակալության Ս. Սակար արքեպ Պոգեւորյանի:

Օրվա ղախարագից էր ծեծնադրող սրբազան հայրը՝ գերածնոր Ս. Յուսիկ արքեպիսկոպոս Սանթրույանը: Պախարագից ներկա էին Մայր Աթոռի միաբաններ, հյուրեր, մեծաթիվ հավաքացյալներ: Նորնման սացավ Ղեւոնդ անունը:

Արարողությունից հետո սրբազան հայրը ներկայանցին դիմեց օրվա խորհրդին ղախարագ գեղեցիկ փառով և ծնորհավորանքի խոսքով՝ բարձր գնահատելով ծեծնադրող իմանակությունը:

Նույն օրը՝ ծեծնադրող ծեծնադրությունից հետո, Սանթրույան կատարեց «Օրհնություն արքեպիսկոպոս» կամ «Օրհնություն վեղարի» կարգը, որը կուսակրոնության խորհրդանշան է, նաեւ ցանկանում է, որ այս կերպ մորթնան Ղեւոնդ արքեպան, միանում է Մայր Աթոռի միաբանությանը՝ կատարելով իր սրբազան ուխտ: Վեղարի սկզբնական սրբազան արարողությունը կատարեց ծեծնադրող սրբազան հայրը՝ Մայր Տաճարի լուսարարացեց գերածնոր Ս. Յուսիկ արքեպիսկոպոս Սանթրույանը: Որից անմիջապես հետո ծեծնադրող Սրբազան Յայր խառնակալիկի

ուղեկցությամբ մորթնանցին ներկայացրին Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արքեպիսկոպոս Պողոսյանից, որն ասաց իր հայրական խոսքը:

Քառասունյոց օրանք Մայր Աթոռում անցկացնելուց հետո Ս. Ղեւոնդը մեկնելու է Յուսիկ արքեպիսկոպոսի հրավերով, Աթոռի Յանալսարանում Ասկաճաբանական կրթությունը շարունակելու: Միեւնույն ժամանակ ծառայելու է սեղի Ս. Ասկաճաճի եկեղեցու իբրեւ հոգեւոր հովիվ:

Ս. Ղեւոնդ արքեպ Ղեւոնդյանը ծնվել է 1972 թ. հոկտեմբերի 12-ին Արաւսեա գաւառում: Նախնական կրթությունը (1979-1990 թթ.) սացել է ծննդավայրի Պոգեւոր Թանգարանի անվան միջնակարգ դպրոցում: Ավարտելով միջնակարգը՝ ընդունվել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Պոգեւոր ծեծնադրող: 1996 թ. դեկտեմբերի 26-ին ծեծնադրվել է սարկավագ ծեծնաբ Մայր Տաճարի լուսարարացեց Ս. Յուսիկ արքեպիսկոպոս Սանթրույանի: Ղեւոնդ անունով սարկիցից սկսած 1992 թ.-ից, ծառայել է Մայր Տաճարում իբրեւ լուսարարացեց օգնական: 1997 թ.-ից եղել է Մայր Տաճարի ավագ լուսարար և ղախարագից թանգարանի վարիչի ղախարագ: 1998 թ.-ի սեպտեմբերի 5-ը հոգեւոր ծեծնադրող ծառայողի ծառայողից հանձնել է իր ավարտագրը «Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի»-ի հայ գաղթականությունը առաջին Ավարտագրից (1995-1998 թթ.) սարկիցից:

Արաւս սարկավագ ՊՈԳԵՎՈՐ

ՔԱՆԱՆԱՅԱԿԱՆ ԶԵՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՕՇԱԿԱՆ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Կիրակի՝ սեպտեմբերի 19-ին, Օշական Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիվ Ս. Ներսես արք. Պողոսյանի բարձր տնօրհնությամբ հրճեցա Սբ. Պատարագի տեղի ունեցավ քառանյակական ծեծնադրություն: Պատարագից քառանյակ գերը Ս. Շահան արք. Սվաճյանը քառանյակ ծեծնադրեց ծեծնադրող լուսարարացեց Գեղար Կողեցյանին՝ վերակոչելով նրան՝ Ս. Անուշավան՝ ի իշխանակ Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության նորագույն վարձանյալ միաբան հոգը Ս. Անուշավանի մ. վրդ. Ջոզեֆյանի: խարտավիչակի

պաշտոնը կատարեց արժ. Ս. Սկրտիչ քառանյակ Երանյանը: Արարողությանը ներկա էր Արագածոտնի բեմի առաջնորդ գերը Ս. Նավասարդ եպ. Կոնյանը:

Հավուր պաշտոնի քարոզելով՝ Սրբազան Հայրը իր հայրական պատվով հանդիմանում էր իր հայրական պատվով: Նորնման Ս. Անուշավան քառանյակ առաջնորդ սրբազան հոր կարգադրությամբ հոգեւոր ծառայողական կանցնի Բյուրականի Սբ. Հովհաննես եկեղեցում:

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՍ

**ՔԱՅԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ**

Ս. Սարգիս Անդեցուն սեռեսմերի 19-ին՝ հըն-
թաջ մասուցվող Սուրբ և անմահ Պատարազի,
ծննդը ՄԱՄ-ի հայոց արեւմյան բժնի առաջնի
գրաւորհ Տ. Վաչե արեմիսիկողոս Յոլսնիսյանի
և խարսակիկալոյքայն Տ. Թորոն արեւա Տոկի-
լանի, խահայայակալ սրագալ ծննդաղոյքոն և
սոնո սագալմ Սեւանի Վազգեցոյն հոգեւոր դոյա-
ւոցի, աղա ևս Յոգեւոր ծննմարնի օրցանակալս
դո շնորհիսի սակալակալ Տիգրան ար. Վափոյան,
Արթուր ար. Խաչատրեյան, Արսակ ար. Արեւիյան,
Յոյշակ ար. Կայաւարյան, Նորայր ար. Ավետիսյան,
Թոբէր ար. Օհանյան, Վարդան ար. Բաղդոսյան:

Օրվա դասարագինքն եր ձմնադրող սրգաւան հայր-
ը: Պատարագին մերկա էին Արարայան Դայարալե-
սայան թնիի առաջնորդ գերաւորի Տ. Գաբրիել
ար. Ներսիսյանը, Կանադայի Դայող թնիի առաջ-
նորդ Տ. Դովման արեմիսկոպոս Տերտրյանը, Կո-
ստայ թնիի առաջնորդ Տ. Առաւել եղիսկոպոս Թա-
րաւյանը, Տ. Տաթեւ արեմիսկոպոս Ղաբիդյանը,
Այսր Արօտի միաբաններ, բարեհաւանք, հյուրեր, մե-
ծաթիկ խաւաքայլանք:

Նորընծաները «Այսօր աստիճանափուն զուարճանակ» արականի երգեցողությամբ մոտենում են Ս Սարգիս կնիեցու խորանի ասիանաներին, ծնադիր վեր բարձրանալով՝ դառնում են դեղի արեւմտի՝ հավասարակշռութեան, «Աստուածային երկնային շնորհ» արականի երգեցողութեան երկր վեր են բարձրացնում ծնունդը՝ ի նշան աշխարհի կյանքի հրաշքարձանի ի ճիւղումը հոգեւոր կյանքի:

Սուրբ Պատարագը ժառանգվում է մինչև «Ողջոյն տու՛ր միմեանց» բարդը: Այդա ձեռնադրոյթան սրբագան արարողոյթունը հասնում է իր հոգեւոր վերացման բարձունքին. սկսվում է օծման խորհրդավոր դասը:

Օձման դափին՝ Մարգարյա Մյուրունի դուռնանի՝ Սարս Գոգու շնորհման ձեռն արված ընծայությունների: Վասարվում է նոր անվան շնորհում՝ անվանակալությունը: Ծննդաբուրդ արագազան նորընծաների ճակատն ու ծննդին օծում է Մարգարյա Մյուրունը և նանք շնորհում նոր անուններ՝ Տիգրան արկ. Գափուսյանին՝ Ս. Վարդան, Մրթուր արկ. Ջալաբաբեյանին՝ Ս. Վաչե, Արսակ արկ. Արթնյանին՝ Տ. Նապի, Դաշյա արկ. Խաչաբաբեյանին՝ Տ. Երեմի, Նուրյա արկ. Ավեն-սիայանին՝ Տ. Ջախարիա, Որոբե արկ. Օհանյանին՝ Տ. Սաղաթա, Վարդան արկ. Բաղունյանին՝ Տ. Գառնիկ: Դասճարաբանված նորընծա Բախանաների անվանակալությունը՝ Վաչե արագազան առաջ. «Նստաթ առնոք անույնները դիտումնալոյ կերպով այստեղ դնեցիք. Կարդան Մամիկոնյան, Վաչե Մամկոնյան և շինվ ակալարանի չորս մարգարանները, ուրով հիմք ժողովուրդին, ծառայաք Զակիկաբները դարձան էին, Գառնիկի նման, Սաղաթաի նման, Նստիկ մարգարեն, իսկ այդ մարգարենբուր նման ըվան ծնադարի Խաչապուր, անկառառ, անծնուրաց հոգեւորականներ»:

Հայրող արարողությանը սրբազան հայրն աղոթ-
եով օծյալներին է փոխանցում սկիզբ, այսինքն՝ դա-
սարագելյու եւ Անեմակարող Տիրոջ Փրկարար Մա-
րինն ու Արյունը բաշխելու իրավունքը, որից հետո հ-
րավիրում է նրանց՝ իրենց անդրանիկ օրհնությունը
բաշխելու ժողովրդին:

Աղա սրբազան հայրը ներկաներին դիմում է օրվա խորհրդին լուսաճառող գեղեցիկ և արագով եւ ժողովրդական խոսքով՝ բարձր գնահատելով նրանց ինքնակազմակերպությունը:

Սուրբ Պատարագն ավարտվում է Հայրապետական մաղթերով: Սուրբնձա հախանաներիս հերթով մոտենում է Ս. Սարգիս եկեղեցու ներկա ողջ հավատավոր ժողովուրդը եւ մեկ առ մեկ համբուրում նրանց մյու-

[illegible]

Նորման Բախմաներին իր խոսքն ուղղեց նաեւ Կանադայի Հայոց թեմի առաջնորդ գերաւորհ Տ. Գլովման արեւորեկոյոս Տերտրյանը, իր հայրական օրհնոթյունն ու խրատեց սկսեց նրանց՝ ցանկանալով սենեմի Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի արժանապիւր տպաստալորներ շարունակ՝ որոնք Աստծո ժողովրդի խնդրաւ ծառայեն:

Քառասնորյա Երջանը Սեւանա կղզում անցկացնելուց հետո նորընթացներ ծառայության են անցնում լու Արարատյան Հայրապետական թեմում: Երանցիկ երկուսը՝ Ներկա Պահին ծառայում են Ազգային բաճակում:

Տ. Վարդյան **հասնան** **Գափոյանը** ծնվել է 1973 թ. ապրիլի 23-ին Արաածի մարզի Գ. Վալարուն: 1979-1990 թթ. սովորել է Վվար ցոլոի միջնակարգ ոլորնու: 1991-96 թթ. ուսանել է ավարշել է Սեանի Վազգենյան հոգեոլոր ոլորնուրը, ալա՝ 1996-97 թթ. ուսուր Շարունակել է Երնիանի Գեուզյան հոգեոլոր ծննդարնու: 1991 թ. Ս. Մեկնանոսի ջոննի, ծննդնր Տ. Գարեգին ալ. Ներսիսյանի, ծննդարդել է սարկավա: 1997 թ. խնրագրել է «Տաթե» սարեգիր: 1997-98 թթ. աշխատանքի է անցել Ս. Սարիցի-Լեկեղեղ ուաղնուրդարնուն ոաղսնուավարելով մանոլ ոլիկանի ոաղսանիանաու, Դանուրդար ոաղսնը: 1998 թ. դեկեմբերից ոաղսնուավարության է անցել Սեանի Վազգենյան ոլորնուրն ոլորն ոլորնուրդալու: Անուանակել է 1999 թ. իլ իլերգրի 13-ին:

Տ. Վաչե Բախչյան խաչքարացիները ծնվել են 1976 թ. օգոստոսի 10-ին, էջմիածին Խաղաղության: 1983-1986 թթ. սովորել են Տեղի թիվ 9 միջն. դպրոցում: 1986-1990 թթ. սովորել են Սևնոյե-Պետերբուրգի թիվ 2 միջն. դպրոցում: 1992 թ. անդամակցել են Վազգենյան հոգեդուրբ ամբիոնին, որն ավարտել են 1997 թ.: 1997-1998 թթ. ուսումը շարունակել են էջմիածնի Վեուդյան հոգեդուրբ մանարմուն: Վազգենյան դպրոցն ունի ուսումնառության ընթացքում 1996 թ. մայիսի 16-ին ծնունդով և ստիպանով ծնեմամբ Տ. Վաչեի որդի: Երեխայի մահը 1998-1999 թթ. ծաղաղության են ամցել վեհաբանուն որոնե արտուր: Սույն թվականի օգոստոս ամսին ծաղայուն են Արաբայան հայրադեսական թեմի առաջնորդարանում որոնե կրոնականեղեցական հաղեքի յուսայանմասու-արտուր:

Տ. Տաթևի ստանալ Արցխյանը ծնվել է 1975 թ. մայիսի 10-ին, Եջիսխյանի քրդահ Պոլսում գրված է 1981 թ. համայնքի է տեղի Տիգրան Անի անվան մանկապարտը ու ամ ավարտել է 1992 թ. ու ղրդնել է Անահի Կազմեանի Խոյրտ ուրուան ուր ղրդնել է 1997 թ. 1996 թ. մայիսի 16-ին ծնունդ ուր ղրդել է սարկավաճ Տ. Գարեգին ար. Ներսիսյանի մոտ: 1997-1998 թթ. ուսուող շարունակել է Եջիսխյանի Գեղարդյան ծնամարտու: Ենամարտ ավարտելու իտե, իրել Մար Արդի Ժիարս սարկավաճ, ծառաշար ի Մար Արդուռ (Համանամը): 1998 թ. առ արաշար ծառաշար է անցել Արաշարյան հայրամարտակա ծառաշար: Այդուհանգել է 1999 թ. սեթմեթնի 4-ին:

[illegible]

Տ. Ջաֆարյան **հաճախ Ամբաստանի** ծնվել է 1947 թ. Ռյեբենքերի 26-ին՝ երեսունվեց։ 1981 թ. ընդունվել է Երևանի թիվ 14 դպրոց, որն ավարտել է 1991 թ.։ 1992 թ. ընդունվել է Սեւանի գագազնյան հոգեւոր դպրոց, որն ավարտելով 1997-ին՝ սեկս տարի՝ 1997-98-ը, սովորել է Ս. Եղիմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ծնարանում։ 1998 թ. ամենի է ծառայություն Մարաշյան հայաբնակավան թեմի Զրիստոսեական դասարանություն կենտրոնում, որտեղ գործակալ։ Օգոստիսի 30-ին ծնունդ է Ս. Սրբախան տվաւ։ Միջնայանի, ընտանիքի է սարկավազ։ 1998 թ. հոկտեմբերի 31-ին մոտանալ է։ 1999 թ. հուլիս ամսին գորակոչվել ազատի ըմակ։

[illegible]

Տ. Դանիել Բահան Բաղդյանը ծնվել է 1975 Փեթրաքի 6-ին Արաշի քաղաքի Վերին Լադրոն 1982 թ. ընդունվել է տեղի թիվ 2 միջնակարգ դպրոցում ավարտել է 1992-ին: 1992 թ. ընդունվել է Վազգեն Խոզեանի դպրոցում ավարտվել այն 1997-ին: Ես մեկ տարի՝ 1997-98 թթ., ուսանել է Եփրատի երկրային ճեմարանում: Նույն տարին ծառայությունս անցել եմ Արաշյանում հայադաբախակ բնիմ Զինուկ մեակակ դաստիարակության կենտրոնում որտեղ ծավալ: Այդ ընթացքում զգտնուի 30-ին, սարկվալ է ձեռնադրվել ձեռնար Ե. Արաշի տեղ. Արշայա Ամունաճաղ է 1999 թ. հունիսի 26-ին:

«Քրիստոնեայ Հայաստան» թերթի խմբագրությունը
ջերմորեն շնորհավորում է նորընծա ֆահանգներին

ԱՐԱՐԱՏ ՍԱՐԿԱՎԼԱԳ ԳԱՓՈՅԱՆ

ՏՈՆ ՎԱՐԱԳԱ Ս. ԽԱԶԻ

Հայաստանյայց Ս. Եկեղեցին այս տարի սեպտեմբեր 26-ին տոնում է Վարազա Ս. Խաչի տոնը:

Ազգային ավանդույթյան համայնքային
 Գ. Գալանյանից կույտեցից Ե. Հռիփսի-
 մենի կրկ պարանոցին կրուն Էրփիտու-
 ի խաչաքափաշոյն մի մատուրը, որը
 Մատուրեկին բազոնին երուսաղեմին
 բերել Է Հոմե: Անավապիկ երբ հալա-
 ւապակ կույտերն ապաստանուն են
 Հայաստան աշխարհուն Ե. Հռիփսի-
 մեն Կաղարչապապ գնալու ճանա-
 պարին կր կարանոցը քաղաքող
 մատուրը, երկու բախանմանքի պահ-
 պանուրյան մերթ, գետեղուն Է Կա-
 րապ լեռան քարաքանդեցի մեկուն:
 Այնուհետեւ այդ բախանմանքի մափի-
 իստուն, քեպեկուն մոռացանք Է տուրը
 մատուրի տեղը, քայց դրա մասին
 հյուսաւան ավանդույթուր միշտ հե-
 տաբործուն Է սրբակայն ճգնավորնե-

ԳԵՐ: 660-ական բնակավանդերը Կարապետ լեռան վրա բնակավայր Ռոթիլի ու Հոփկե ճգնավորները, որ աճյալքի փափկապտուկ էին տեսնել սր. մասունքը, գլխալային աղորդի ընթացքում լուսավորվել էր տեխնիկով արժանանում են դրան« Գիշերը մը... յանկարը կը տեսնեն, որ... լուսաւոր տաճար մը կերելիս 12 սիւներով, եւ կընշտակային փառաշուքիները կը լսուին. սիւներու մէջ տեղն ալ կը փայլէ լուսափառ խաչալէզան մը, որ ըրէ խորը յանգիստ կը բաժանուի. եւ օդին մէջէն կու գայ կը հանգչէ Եկեղեցւոյն սեղանին վրայ» (Մաղաքիկի արք. Օրմանյան):

Ճգանքները պատշաճ աղորդե-
րու Ա. Նշանին երկրպագությո-
ւն յետ հոտի ամմիցապես տեղեկացնու-
ն ժամանակի Հայոց Ներսես Բ Ռ-
յա խանցի կարողկտիսին (641-661): Հ-
յոց Հայրապետը Վարդ Ռշտուն-
սապարպտի հետ գալիս է Վարազ-
եղեղայունին ստուգելուց հետո մծմա-
հանդես տոնախմբություն է կատա-
րում: Ներսես Հայրապետը, ի իշխ-
տակ Վարազա Բ, հաշի երեսույթ
սահմանում է տոն ե այն վայրի վրա
որտեղ երեսուց էին 12 յունս պյուն-
տ, եկեղեցի է կառուցում:

**ՅՈԹԱՆԱՍՈՒՆ ԿԱՄ
ՅՈԹԱՆԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏ**

Հայաստանյայց Ս. Եկեղեցին այս տարիի հոկտեմբերի 2-ին տոնում է Հիսուս Քրիստոսի յոթնասուն կամ յոթնասուներկու աշակերտների հիշատակը:

Ավետարանի համաձայն Հիսուս
Ջրիստոս, տասներկու աշակերտնե
րից զատ, ունեցել է նաեւ 70 կամ 7
աշակերտ, որոնց, ինչպես վկայում

Դուկաս Ավետարանիչը, գրյալ-գրալ
Հնախառնի տարբեր կողմեր է առա-
քել՝ ավետարանելու և բժշկե-
լու: «Գնացե՛ք, սահ ողորկություն եմ ձե-
րիք և զամեն զայլերի մեջ: ... և բժ-
կեցե՛ք որս մեջ եղած հիվանդներին
մրանց ասացե՛ք: «Մտոնցել է ձեռ-
նս ծով աղբյուրությունը» (Դուկ.,
39): Ի տարբերություն տասներկուս
72 չափերտանի և ոչ մեկի ամուր-
11 Սիմեոնաբանի տրված է:

Թեպետև 72 աշակերտների գործը ներառյալ մասին գրեթե ոչինչ հայտնի է, սակայն նրանք բոլորն էլ անցել են Ընդհանրական էկզերցիու «Տոմարցի»-ի մեջ, հավանաբար Աստվածածնի կողմից արված հետևելյալ հսկաստանի հիման վրա. երբ աշակերտները օպորտունությունից վերադառնան

մարդիկ ընդհանուր առմամբ հարգում են Հայաստանի մոտենալով մեծ ուրախությամբ ու ցնմունքամբ ասում են. «Տեք, դուքե՛րն էլ են մեզ հնազանդուն Հոռ անու՛նով» (Լուկ., ժ. 17): Աստվածորոշին նրանց պատասխանում է. որ պետք չէ դրա համար ուրիշ խախալ. «այլ Ուրախացե՛ք. որ մանուկները գրված են երկնքում» (Լուկ., ժ. 20): Արդարեւ իրականությունը հավաստիքի, առիավատյալ երեքն այլ է. վառահ լինել ներքին զգացողությամբ. որ իր անունն էլ է արժանացել Աստուծ Կենաց Գրքում արժանավորելու մեծավորն լիարժեքն, ելլել էլ է արժանի եղել Հավիտենակ Եւրոպիայի մարման Էդուարնուրոնուրն

«Հրաշալի երեւմամբ յայտնուած Հորիսիմնի խաչափայտը, նախ պահուեցաւ Վերին Վարպի եկեղեցին, քիչ ետք՝ Միտանեան Ներքին Վարպի մէծ վանքը եւ Ս. Նշանի եկեղեցին, եւ ի՞նչ փոխադրուեցաւ Խաչափայտի մատուո՞րը» (Մեղաքիա արք. Օրմանյան):

Վարպա՝ Ս. Խաչի տոմբ, որի տունակատարությունը հատուկ է միայն Հայոց էկոլոգիան, իր օրվա պատշաճ շարահաններով հավատացյալներին ոչ միայն վերնիշեցմուն է օրվա տոմբ խորհուրդը, այլև գեղեցկորեն փառաբանում է աղանդորդու փրկության պատճառ Տեղումնակա կենցաղ խաչափայտը: «Եկեք, հավատացյալներ, հոգեղեններին հետ պատասխանող աստվածային Ս. Նշանին (Ս. Խաչին) երկրպագեցեք, (և) հրաշագործ պարգևներին տվողին (Քրիստոս Աստծուն) փառաստուգեք» (Հայրավանդ):

Այս տոնի առթիվ Հայոց եկեղեցին դր հավատարմոր զավակներին մեծ անգամ եւս հորդորում է, որ նրանք իրենց մտքում ու հոգւում մշտա վառ պահեն քրիստոնեւոյրան Ս. Նշանի՝ հաշի խորհուրդը: «Սակայն քա՛մ լիցի, որ եւ պարծենան ալլ րանով, քան մի-այլ» մեր Տէր Հիւսիս Ըրիստոսի հա- յով» (Գալ., 2, 14):

Հարկի քիչ համարում մասն առնել, որ բոլոր խաչերին չէ, որ հավանաբար մեծեր կտեր մեծ ապակիներն են երկրպագեց. այլ միայն ու միայն Տերտմակյան ասել զանմաններ, որոնք օրինակ կամ Սրբաշույս Սյուրմուրմ օձիկ են եկելին ասել պատշաճյաների քահանաների կողմից: Հետևաբար բոլոր այլ խաչերը, որոնք մենք կրում ենք մեր պարանոցին, անպատճառ կտեր ու տանենք Ս. Եկեղեցին ու հոգեղորհակներին հանդերձ, որպեսզի դրանք օրինեն:

Թող Հրիստոս Աստծո Ամենախաղը Ս. Խաչը իսպախե պախի-պախպանի մեր Մայր Եկեղեցին և իր խորհրդով մշտական նորոգի մեր միտքը, հոգին ու սիրտը, որպեսզի Աստծո ամենաբավական ողորմությամբ մենք էլ արժանի լինեն երկնային Արքայության ժառանգմանը. Ամեն։

nhg...

Պետք է մշել, որ գրեթե ոչ մեկ չէ տարբերակել 12 ասկերոտների ու 72-ի տարբերակա՝ն գործունեությունը. Աստվածորդու կողմից երկու խմբերին է տրվել եր մյուս իշխանությունը, եւ երկուսի քարոզության մաստակը «Աստուծ Արքայության» տարածումն էր, այսինքն՝ Ս. Եկեղեցու հաստատումը:

Ըստ սուրբ հայերի 12-ի ու 72-ի միջև եղած միակ տարբերությունն ավելի, որ 12-ը եղել է ավելի մնայուն, ավելի որոշ խումբ ու Հրիշտոսի հետ միշտ շրջագայել: Իսկ 72-ի խումբը, հավանաբար, ավելի առածագական է եղել այսինքն՝ նրանց բիլը կարող էր ավելի սոսնա կոծ տանալ:

Եկեղեցական հայրերի վկայությունների համաձայն՝ յոթանասուն կամ յոթանասուներկու աշակերտների խումբը, Բերդեհեմի մանուկներից հետո երկրորդ սրբոց խումբն է. որոնք ամուսնները միայն ու միայն Ամենագետ Աստծուն է հայտնի:

Ի դեպ, ըստ ստորը հայտերի, իբրեւ 1
եւ 72 աշակերտների խորհրդարանայ
կան նախադասիչներ են համարվել այ
12 աղյուսներն ու 70 կամ 72 արձա
վեցները, որոնց խորայնցիները համ
դիպել են եւ որոնք մոտ քանակել են
անապատում իրենց 40-ամյա դեգե
ռուսմեծի ընթացքում:

Յափոք, պետք է նշենք, որ ավանդու
թյան համաձայն 70 կամ 72 աշա
խատներից չորսը, հավատքի ուղղու
թյամբ փառալուծությունից շեղվելու
հնգիսման կամ Ս. Եկեղեցու կողմից
դատալարարված են որպես հերետիկո
սներ: Եւ այս երեւոյթը մեկ անգամ եւ
հաստատում է Տերունի վկայությունը
«Կանչվածները քաղում են, իսկ ըն
դյունները սպակա» (Մատթ. Իբ. 14):

Արթուր դպիր ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՅՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

Ինչպես տեղեկացրել ենք մեր նախորդ համարում, Ս. Էջմիածնի ՔԳ-ԲԿ-ի հրատարակչական քաժիթը լույս է բերել Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու յոթ խորհուրդներին նվիրված թերթիկներ (կազմողներ՝ Վահան սրկ, Ջաքարյան, Ավետ Ավետիսյան), որոնցից ՄԿՏՈՒԹՅԱՆ քարոզչության ղեկավար արտատպել էինք։ Ստորև ներկայացնում ենք եւս չորսը՝ ԳՐՈՇՄ, ԱՊԱՇԽԱՐՀՈՒՅՈՒՆ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒՆ, ԱՎԼՈՐԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՊՍԱԿ։

ԳՐՈՇՄ
«Եվ Նա, որ հասարակեց մեզ ի Հրիստոս չեզ հնար միայն եւ օծեց մեզ, Աստված է, որ մեզ ինչպե՛ս էլ եւ Հոգու առհավաքչայան ղրկեց մեր սրտերի մեջ» (Բ Կորնթ. ԱՄ-22)։

ԳՐՈՇՄ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Մկրտության մարքագործող խորհուրդին հաջորդում է Գրոշմի շնորհաբաշխ խորհուրդը։ Եվ եթե մկրտության շեշտը դրվում է առաքելական մարդու մարքագործման վրա, ապա գրոշմի խորհուրդով՝ հավատքի մեջ գործադալու։ Այս խորհուրդը Սուրբ Հոգու նորոգիչ շնորհների ընդունման համար է։ Ստանալով աստվածային շնորհները՝ մարդը գործունե է հոգով եւ անձնական լի գրեցնելով ու գերեզման ապառաչվում ընդդեմ չարի հարձակումների։

Գործը Առաքելոցը վկայում է, որ առաքյալները մկրտվողներին վրա ձեռք էին դնում, եւ վերջիններս այդպիսով ստանում էին Սուրբ Հոգու պարգևները (Գործք. Ը 16-18)։ Սակայն երբ հավատացյալների քաղաքում առավել մեծացավ, եւ երբ քրիստոնյա համայնքները բնակարանային ու փոխկենդան աշխարհով մեկ, առաքյալները այլևս չէին կարող անձնական յուրաքանչյուր մկրտվողի վրա ձեռք դնել։ Եվ որպեսզի կրկնվողները չզրկվեն Սուրբ Հոգու կենցիղից պարգևներից, առաքյալները ձեռնադրության արարողությունը փոխարինեցին յուրով օծելով՝ Գրոշմի խորհուրդով։ Կարգադրեցին նաեւ, որ օծումը կատարեն երեցները։

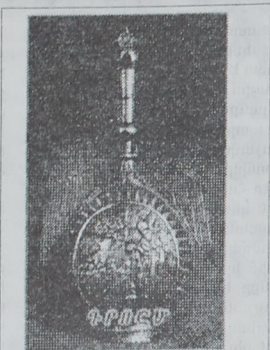
«Եվ արդ, - ասում է չոր Տիր Աստվածը, - դարձեք ինչ չոր անբուր սրբով, ծնունդաբարձր, լալով ու ունեցիլով։ Չոր սրբերը պարգևներ են ոչ թե չոր հաւատարմները, ... դարձեք չոր Տիր Աստծուն, որովհետեւ Նա ողորմած է եւ գրասիրը...» (Հովհ. Բ, 12-13)։

Այո, ողորմած է Աստված, Ով մեզ համար ապաշխարության ճանապարհ է պատրաստել, եւ Հրիստոսի առաջին կանչն ու բարոյն էլ այդ են պատգամում։

«Ապաշխարեցիք, որովհետեւ երկրի արքայությունը մոլորեցիլ է» (Մատթ. Գ-17)։

ԱՊԱՇԽԱՐՀՈՒՅՈՒՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ապաշխարության խորհուրդը սահմանել է Ինքը՝ Հիսուս Հրիստոս (Հովհ. Ի 22-23)։ Ապաշխարությունը նշանակում է ապա-աշխարել, հեռու լալ, ողբալ, կոծել, մի խոսքով՝ կատարած մեղքի համար գորշալ եւ գործած չարքի դիմաց սեփական անձը պատժել։ Ապաշխարության խորհուրդի ժամանակ հավատացյալը սրտի անկեղծ զղումով խոստովանում է իր մեղքերը հոգեւորականի առջեւ եւ նրա միջնորդությամբ անտեսանելիորեն բողոքում ստանում մեղքերից անմիջապես Հիսուս Հրիստոսից։ Ապաշխարության խորհուրդը բողոքում է տրվում մկրտությունից հետո գործած բոլոր մեղքերին՝ թե մե-

Յուրով օծումը հայտնի էր դեռես Հին Ուխտի ժամանակ։ Սակայն միայն Հիսուսի մարդեղությանը Օծման զատկանքը այն կատարելապես իմաստավորեց եւ դարձավ աստվածային։ Միով բանիվ՝ Գրոշմը խորհրդանշում է Սուրբ Հոգու էջր մկրտվածների վրա։

ԳՐՈՇՄ ՆՅՈՒՆԻՐԸ

Գրոշմի խորհուրդը կատարվում է սրբալույս Մյուռնով։ Մյուռնոն հույներն քառ է, որ նշանակում է՝ անուշահոտ յուղ։ Նրա գլխավոր բաղադրիչը ձիթնու յուղն է՝ ձեթը, որին խառնում են նաեւ 40-ից ավելի անուշահոտ նյութեր, որոնցից գլխավորը քալասանն է։ Մեր Եկեղեցուն Ս. Մյուռնոն պատրաստելու եւ օրհնելու իրավունքը վերապահված է Կարողիկոսին։ Մյուռնոն աստվածաբանական իմաստը արտահայտված է նրա օրհնության պարոզում, ճանապարհային հետախալ հատվածում։

«Արդ, Դու նույն Ինքը Տիր մեր Աստված, խոնարհվելով դեպի Հոստանների աղաչանքները, առաքիր Հոստան ողորմությունը այս ձիթնու պտղի մեջ, որ մարդկանց ազգի փրկությանն ու օգտակարության համար տվեցիր, եւ քնակեցրու մեր մեջ Սուրբ ու Բարեբար Հոգու շնորհները, ի գործակցություն եւ ի լույս Հոստանի խորհուրդները...»։

ԳՐՈՇՄ ԿԱՏԱՐԱՆ ԿԱՐԳԸ

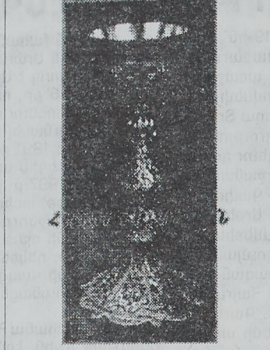
Հայոց Եկեղեցին մկրտության եւ գրոշմի խորհուրդները կատարում է միաժամանակ, որպեսզի մկրտու-

թյան մարքագործությունից հետո անմիջապես ստանան աստվածային շնորհները։ Եկեղեցին գրոշմի խորհուրդը միացրել է մկրտության խորհրդին՝ նկատի ունենալով Հրիստոսի օրհնակը։ Երբ Նա սուրբ Հովհաննես Մկրտչի կողմից Հորդանան գետում մկրտվելուց հետո ջրից դուրս եկավ, Սուրբ Հոգին աղալման կերպ իջավ նրա վրա, եւ երկնքից ձայն լսվեց, որ ասում էր. «Դա է Իմ սիրելի Որդին, որն ունի իմ ամբողջ բարեհաճությունը» (Մատթ. Գ-17)։ Եվ սուրբ Գրիգոր Լուսավորչին էլ, երբ Արամիցի գետի մեջ մկրտում էր Հայոց ազգին, միաժամանակ օծում էր սուրբ մեռնող, ինչպես վկայում է Ագաթանգեղոսը (Ագաթ. ԴՇԸ)։

Գրոշմի խորհուրդը կոչում ենք նաեւ ԿՐՈՇՄ, քանի որ աստվածային կերպով գրոշմվում են մկրտվողի մարմնի համապատասխան մասերը՝ գլխաբանները։

Քահանան իր մեռնաբաշխ մատով կերում է մեր ճակատը եւ ասում. Յուրով անուշ, Հիսուս Հրիստոսի անունով հեղելով չորս վրա, բող լինի երկնավոր անշուշտ պարգևների կնիքը։ Այնուհետեւ ձեռքը սանեցնելով մեր աչքերի վրայով՝ ասում է. Հիսուս Հրիստոսի անունով գրոշմի կնիքն այս բող լուսավորիչ քաղաքը, որպեսզի երբեք հավիտենական մեռնող չմեռնի։ Հետո դրոշմում է մկրտվողի ականջներն ու ասում. Օծումն այս սրբության բող լինի բեզ խորհուրդն աստվածային պատկերների համար։ Հոստանյան գաղափարը հաջորդ է այս շարքում։ Հիսուս Հրիստոսի

անվամբ գրոշմվող կնիքն այս բող լինի բեզ համար հոտ անուշության, որը կառավորիչ բեզ կյանքից դեպի կյանք։ Հաջորդում են շուրթերը. Հիսուս Հրիստոսի անվամբ գրոշմվող կնիքն այս բող լինի բեզ համար պահպանությունը բերանի եւ ամուր ձեռքերի բեզ շրթունքներից։ Հետո ձեռքերն են գրոշմվում. Հիսուս Հրիստոսի անվամբ գրոշմվող կնիքն այս բարիք գործելու պատճառ բող լինի բեզ համար գործով եւ վարքով հնարավորին չափ առաքելություններ կատարելու։ Այնուհետեւ գրոշմվում է կրծքը (սրտին մոտ)։ Կնիքն աստվածային բող սուրբ սիրտ հաստատի եւ ուղիղ հոգի նորոգիչ քաղաքը։ Թխվում են օտեկի հետեւյալ խոսքերն էլ ասվում. Հիսուս Հրիստոսի անվամբ գրոշմվող կնիքն այս բող լինի բեզ համար ամբողջական վախճան, որով կկարգադրանա հավգցման չարի արեւելած բող միացող ներքինը։ Եվ ամենից վերջում ոտները. Կնիքն այս աստվածային բող ուղիղ քաղաքը դեպի հավիտենական կյանք, որպեսզի երբեք չառաւմեղնի։

Ուրեմն, Գրոշմը հաստատության խորհուրդ է, որ տրվում է մարդուն՝ գործադրելու եւ արհեստները համար։ Մարդը հաստատվում է Աստծու մեջ, դառնում Սուրբ Հոգու տաճար եւ ժառանգորդ Երկնքի Արքայության։

Հոգեւորականի կողմից մեռնող դաշված այս խաչանիշ կնիքն անփոխարինելի է։ Այն անդրեցնում է մեզ արժեքները մեր բոլոր գաղափարները։ Եթե փորձենք հոգալ մեր գաղափարներից յուրաքանչյուրի

մասին առանձին, ապա առավել հեշտորեն կկարողանանք մարդու պահել մեր ամբը։ Այս է հիշեցնում մանավանդ սուրբ Եփրեմ Խորի Ատորին իր աղոթքներից մեկի մեջ. «Լեցնո՛ւ, Տե՛ր, իմ շուրթերը բանասեր, լեզուս՝ չար խոսքեր, աչքերս՝ բոլոր հայացքից, ականջներս՝ չար լույսերից, ձեռքերս՝ հավիտենական, ոտքերս՝ անտակ ընթացքից։ Եվ բոլոր անդամներս պարսպիր, զգաստացրու միշտ ձեզ համբին կատարելու»։

Նորադարձ քրիստոնյայի համար գրոշմի խորհուրդը իր հոգեգալուստն է։ Ինչպես առաքյալների վրա հոգեգալուստը հրե լեզուների տեսքով եղավ, այսօր էլ այդ խորհուրդը մեզ ներկայանում է մեռնող անուշահոտ յուղով։ Գրոշմի խորհուրդը եւս անկրկնելի է, ինչպես Մկրտությունը։

Մկրտության, Գրոշմի խորհուրդներից հետո ծիսակատար հոգեւորականը մեզ արժանացնում է ընդունելու Եկեղեցու յոթ խորհուրդներից եւս մեկը՝ Հաղորդության խորհուրդը։

Այսպիսով, Գրոշմի խորհուրդով մարդը ստանում է նոր կյանքի աստվածային կնիքները՝ Սուրբ Հոգու հաստատվում է Աստծու մեջ, դառնում Սուրբ Հոգու տաճար եւ ժառանգորդ Երկնքի Արքայության։

Հոգեւորականի կողմից մեռնող դաշված այս խաչանիշ կնիքն անփոխարինելի է։ Այն անդրեցնում է մեզ արժեքները մեր բոլոր գաղափարները։ Եթե փորձենք հոգալ մեր գաղափարներից յուրաքանչյուրի

մար, ինչպես նաեւ վճիռ՝ այն այլեւս չկրկնելու։

Խոստովանություն. Երբ մարդը մկրտությունից հետո գործած մեղքերը խոստովանում է հոգեւորականի առջեւ՝ արձակում (մեղքերի բողություն) ստանալու ակնկալիքով։

Առաջին դարերի Եկեղեցուն խոստովանությունը կատարվում էր հրապարակալ, եւ հավաքեղա՝ առանձնակալ։ 4-րդ դարում հրապարակալ իրենց մեղքերն էին խոստովանում միայն մարդասպանները, կապալաների եւ պոռնիկների։ Հետագայում 5-րդ դարի սկզբին, հրապարակալին խոստովանությունը դուրս եկավ կրիստությունից։ Խոստովանությունը համայնքի անդամների ներկայությամբ կատարվելու փոխարեն սկսվեց քահանայի ու խոստովանողի միջեւ ժառով կատարվել։ Հայաստանյայց Եկեղեցին պահել է թե՛ հրապարակալին (ընդհանրական), թե՛ առանձնակալ խոստովանությունը ձեռքը։

Առանց մեղքերից արձակվելու ստանալու անկախության խոստովանությունը բերել է։ Խոստովանողի խոնձառանքը լավ բնեցիկ հետո քահանան խորհում է, թե մա ինչպիսի ապաշխարություն պիտի լինի, խորհում ու գզուշացնում է, որ այլեւս չմեղանք։ Այնուհետեւ քահանան արձակում է նրան մեղքերից։

ԱՊԱՇԽԱՐՀՈՒՅՈՒՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Աճարում, Յուրաքանչյուր քրիստոնյա պետք է պատրաստ լինի իր կատարած մեղքի դիմաց որոշակի ապաշխարություն կրելու։ Այսինքն՝ համայնքի համեմատեալ խոստովանահոր կողմից իրեն սահմանված պատիժը նեղություններ կրելը։ Սերը սիրտ բացակայությունն է, գոհողությունը՝ սիրտ երախտիքը։ Հետեւաբար մեղքը գոհողությանը պետք է ջնջենք, որպեսզի մեր խիղճը խաղաղվի, եւ՝ Աստծու ողորմության ակնկալիքն ունենանք։

Այսու քահանան, լսելով մեր անկեղծ խոստովանությունը, իրավունք ունի մեր գործած մեղքերի համեմատեալ ապաշխարություն սահմանել մեզ համար, այն է՝ աղոթք, պաիք, ողորմություն։

Երբ մեղանում ենք, հավիտենական պատիժ է մեզ վերագրվում, սակայն մեր գղջալու եւ փոխվելու դեպքում Աստված մեզ մեր պատիժն է փոխում ժամանակավոր։ Այս պատճառով, թե՛ խոստովանությունը բողություն է տրվում բոլոր մեղքերին, սակայն մնում է պատիժը, որը վճարում ենք աղոթքով, պաիքով եւ ողորմությամբ։ Երբեմն մեղավորն ինքն է կանադորապես ստանձնում որոշակի ապաշխարություն, ինչպես օրինակ՝ որեւէ վայելքից հրաժարում եւ այլն։

Ապաշխարության բուն նպատակը մեղավորին հոգեպես վերականգնելն է։ Եվ Եկեղեցին ամեն օր մեզ հիշեցնում է մեր մեղքերը նպատակ ունենալով մեզ առավել զգոն, ուշիմ ու արթուն Աստծու ծառայության առաջնորդելու։

Այսու լավ ըմբռնելու համար Ապաշխարության խորհուրդը, պետք է մտապահենք հետեւյալ կարեւոր հանգամանքները.

1. Ապաշխարության խորհուրդը սկսվում է մեղքի գիտակցումից։
2. Մեղքի գիտակցող անձը պետք է անկեղծ զղում ունենա եւ այն այլեւս չկրկնելու վճռականություն։
3. Նա պետք է դիմի Եկեղեցու օժյալ հոգեւորականներին՝ մեղքը խոստովանելու մտադրությամբ։
4. Որեւէ այլ ամեն, բացի օժյալ հոգեւորականից, իրավունք չունի որեւէ մեկին խոստովանեցնելու եւ մեղքերից արձակելու տալու։ Այդ իշխանությունը աստվածադիր օրենքով միայն նրանք է տրված։
5. Խոստովանության գնացող անձը պետք է պատրաստ լինի իր գործած մեղքերի դիմաց որոշակի նեղություն կրելու։

«Քայլ Աստված, անգիտության ժամանակներին ամենա առեւելով, այժմ այն է պատվիրում մարդկան, որ ամեն ոք ապաշխարի» (Գործք. ԺԷ, 30)։

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

«Նանգեղեք Ասործուն, որպես սիրելի զավակներ և ընթացք սիրով, ինչպես որ Քրիստոս սիրով մեզ և Իր Անցն մարմնեց մեզ համար որպես անշահույր պատարագ և գոհ Ասործուն»
(Եփես. Ե 1-2):

ԽՈՐՀՐԳԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Հաղորդության խորհուրդը Հիսուս Քրիստոս հաստատեց Վերջին ընթրիքի ժամանակ, այդ պատճառով էլ այն հաճախ կոչում ենք նաև՝ Խորհրդավոր: Տասներկու առաքյալների հետ գատկական սեղանը նստած Հիսուս վերցրեց քաղցրեց հացը, օրհնեց, տվեց նրանք ու սասց:

«Առե՛ք, կերե՛ք, այս է Իմ մարմինը»:

Հետո վերցրեց անխառն գինով ի քաժակը, գոհություն հայտնեց, տվեց աշակերտներին ու սասց:

«Խմեցե՛ք որպե՛ս մեզ համար, որ ընդհանուր առմամբ Իմ արյունը, որ քաղվում է շատերի համար՝ իրենց մեղքերի բողոքության համար»:

Այնուհետև պատկերեց:

«Այս արե՛ք իմ հիշատակի համար» (Մատթ. ԻՋ 26-29, Գով. ԻԲ 19):

Այսինքն՝ Հաղորդության խորհուրդը Հիսուսի հերմազոնաբերման, պատարագման խորհուրդն է:

Եվ Ս. Պատարագի արարողության բուն առաջնորդ Հաղորդության խորհուրդն է, որի ժամանակ Հիսուս Քրիստոս՝ Անմահ Գառը, որպես հաշտության գոհ, խորհրդավոր կերպով պատահաբանում է Ս. Սեղանի վրա՝ քաղկեդոն մեղ Իր սուրբ Մարմինը ու սուրբ Արյունը, որով քաղկեդոնի ու բողոքության է տրվում մեր մեղքերին:

Այդ պատճառով էլ Ս. Հաղորդության խորհուրդը կոչվում է նաև Ամարյուն Պատարագ:

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԳԻ

Հաղորդվել նշանակում է հաղորդակցություն մեզ դնել արարածին՝ Արարչի հետ, մերկայանալով Քավալարի հետ, փրկվածին՝ Փրկչի հետ: Այս խորհրդով կենսական կապ է ստեղծվում բրիտանոյայի ու Քրիստոսի միջև:

Հաղորդվողները, Ս. Պատարագի ժամին ճաշակելով Տիրոջ Մարմինը ու Արյունը, խորհրդարար միանում են ոչ միայն Աստծուն, այլև իրար, ու այդպիսով կազմում են Քրիստոսի Մարմնին՝ Եկեղեցին:

Ս. Հաղորդության խորհուրդը Եկեղեցու բոլոր անդամներին մեկտեղում է եղբայրական սիրո և խաղաղության կապով:

Այդ պատճառով էլ առանց այս խորհրդի Եկեղեցին չի կարող ապրել, քրիստոնյան չի կարող դառնալ ժառանգորդ երկնքի Արքայության, հետևաբար չի կարող հավիտենական կյանք ունենալ:

«Ընձարիտ, ճշմարիտ են ասում ձեզ, երե չուտե՛ք մարդու Որդու մարմինը եւ չոմպե՛ք Նրա արյունը, ձեր մեջ կյանք չեք ունենալ»:

Ով ուտում է Իմ մարմինը եւ ըմպում Իմ արյունը, հավիտենական կյանք ունի, եւ Ես նրան վերջին օրը հարյուրյուն առնել պիտի տամ, քանի որ Իմ մարմինը ճշմարիտ կերակուր է, եւ Իմ արյունը՝ ճշմարիտ ըմպելիք:

Ով ուտում է Իմ մարմինը եւ ըմպում Իմ արյունը, կքնակվի Իմ մեջ, եւ Ես՝ նրա մեջ» (Հովի. Զ 54-57):

Խորհրդի սպասավորը օձյալ հոգեւորականն է, իսկ արդյունքը՝ հաղորդվողի շնորհների քաղանքում եւ ամենաբար մեղքերի քաղությունը: Այս կապակցությամբ ս. Հովհաննես Մանգլիսկին հայրապետն ասում է. «Նրանք, ովքեր

հավատով եւ երկյուղածությամբ են մտնում Քրիստոսին, լուսավորվում են Սուրբ Հոգով եւ առաքինի գործերով օրհնող վեր բարձրանում»:

Որեւն շատ կարեւոր է, որ մեծագույն հավատով մտնենա՛ր այս Սուրբ խորհրդին:

ԽՈՐՀՐԳԻ ՆՅՈՒՆԸ

Խորհրդակատարման նյութը գործի անբրիմար հացն է եւ խաղողի անապական գինին:

Ս. Գրիգոր Տառնացին այսպես է բանաձևում խորհուրդը. «Հաղորդությունը իր մեջ պարունակում է Քրիստոսին՝ հաց ու գինու տեսքով, եւ նրանցից յուրաքանչյուրի մեջ Քրիստոսն առկա է ամբողջապես»:

Հացն ու գինին խորհրդավոր կերպով Քրիստոսի ճշմարիտ Մարմնի ու Արյանի են փոխակերպվում Ս. Պատարագի ընթացքում՝ Սրբազորմանն պահելով: Հացն ու գինու արտաքին հատկանշանքները մնում են նույնը, իսկ ներքին էությունը փոխակերպվում է Քրիստոսի Մարմնի ու Արյան: Մեր Եկեղեցուն հացն ու գինին օրհնում են առանձին-առանձին եւ այնուհետև ճաշակելու միավորում:

ԻՆՉ Է ՀԱՐԿԱԿՈՐ ՀԱՂՈՐԴՎԵԼՈՒՄ ՍԱՄՁ

Հաղորդվելուց առաջ առաջին պարտադրությունը, որ մեր առջեւ դնում է Եկեղեցին, սկսված լինելն է, ինչպես նաև ուղղափառ վարդապետության խոստովանությունը: Կարելի է նաև հավատալ խոստովանությունը, առանց դրա իմացության մեջ չենք բերում, ինչ ենք ճաշակում՝ տվորական հաց ու գինի, քե՛ս՝ Քրիստոսի Մարմինն ու Արյունը: Այս է պատճառը, որ հաղորդության ժամանակ հրճում է հավատա խոստովանության մի փորձի դրվագ:

«Ասաց՛ք մեզայն Աստուծոյ, հաւատարմ ի Հայր Սուրբ Աստուծ ճշմարիտ, հաւատարմ յԻր-

դին Սուրբ Աստուծ ճշմարիտ, հաւատարմ եւ ի Հոգին Սուրբ Աստուծ ճշմարիտ»:

Չի Սա է կենդանի եւ կենդանաբար մարմին եւ արին Տեառն մեք ող ի Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, որ լինի մեզ ի քաղութուն եւ ի բողոքին մեզայն մեղքը: Խոստովանիմք եւ հաւատարմ»:

Հաղորդությունը ընդունելու երկրորդ կարեւոր պայմանը հոգեւոր մաքրությունն է: Պողոս առաքյալը հետևյալ խրատն է տալիս մեզ.

«Ով որ ուտի այս հացը կամ խմի Տիրոջ այս քաժակն անարժանութեան, պարտական պիտի լինի Տիրոջ մարմնին ու արյանը»:

Ի՞նչ մարդ նախ ինքն իրեն փորձի եւ այսպեւ ուտի այն հացին ու խմի այն քաժակն, որովհետև ով ուտում է եւ խմում անարժանութեան, իր իսկ դատապարտությունն է ուտում եւ խմում, քանի որ չի գաղտնաբերում Տիրոջ մարմինը:

Դրա համար իսկ ձեր մեջ բազում հիվանդներ եւ ցավալարներ կան, եւ շատերն ի՞նչ ծնունդ են, որովհետև երբ մենք մեզ քննենք, ապա չենք դատապարտվի:

Իսկ երբ դատվում ենք, Տիրոջից խրատվում ենք, որպեսզի աշխարհի հետ չդատապարտվենք» (Ա Կորնթ. ԺԱ 27-30):

Այս է պատճառը, որ հաղորդությունից առաջ անպայմանորեն պետք է քննենք ինքներս մեզ, գոչանք մեր սխալների համար, խոստովանենք Աստծու եւ Նրա պաշտոնյայի՝ հոգեւորականի առջեւ: Այդ օրը պետք է նաև ֆիզիկապես մաքրու լինել եւ նախքան հաղորդությունը որեւէ կերակուր չճաշակել:

Քրիստոնյայի կյանքի իմաստը Աստծու հետ հաղորդակցության մեջ է: Այս մտածումով է, որ մենք պետք է մտնենա՛ր Հաղորդության սուրբ խորհրդին: Եվ որպեսզի մեր մեղքերուն Աստծու հետ իրական լինի, վերջիններս այն կարեւոր պարագաները, որոնց առկայության դեպքում իրավունք ենք ունենում հաղորդվելու:

ՊՅԱԿ ԱՄԳՈՒՄՆԻԹՅԱՆ

նի կատարված պատկեր անվանվել է: Պատկեր կրկնելի է, երբ ամուսնունքից որեւէ մեկը մահանում է: Եկեղեցին երկու անգամ է բույլ տալիս կատարել Պատկեր խորհրդին: «Կամ մոն կուսի պատկեր» եւ «Կամ մոն երկրորդ պատկեր»: Երրորդ պատկեր անբույլատրելի է:

Պատկերության արգելված օրերն ավարտվում են եկեղեցական օրերի կանոնով, այսինքն՝ երեկոյան ժամերգությունից հետո: Ուստի պատկեր օրհնվում է արգելված օրը երեկոյանապուրջ հետո, պայմանով, որ հաջորդ օրը իր հերթին արգելված օր չլինի: Պատկեր համար արգելված օրերն են.

1. Տարվա բոլոր կիրակի օրերն առանց բացառության:
2. Յուրաքանչյուր չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օր (բացառությունը Նոր կիրակիից մինչև Համբարձում ընկած չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը):
3. Հինգ տաղավար տոների մեծություն օրերը:
4. Մեծոքյան, Անվանակոչության, Տյառնորդության, Ավետման եւ Համբարձման օրերը:
5. Ամբողջ մեծ պահքի եւ զատական առաջին ութ օրերը:
6. Առաջավորաց, Կարգավաթի, Ս. Աստվածածնի, Խաչվերացի, Հինգավաթ եւ Ս. Մեծոքյան շաբաթավաթի հինգ օրերը:

Պատկեր անվանվել է պետական կամ մարդկային որեւէ իշխանության կողմից. «Ինչ եւ Ս. Աստված իմացրեց, մարդը բող չքաժանի» (Մատթ. ԺԺ 6): Ինչպես որ անհմար է Քրիստոսին Իր Եկեղեցու քաժանել, այնպես էլ անհմար է մարդուն իր կնոջից քաժանել: Եկեղեցին, Ավետարանների մեջ ամուս-

նի Անկրածնը է լինել սկսված եւ ունենալ հավաքի ուղղափառ խոստովանություն:

2. Հաղորդությունը ընդունելու օրը՝ հաղորդությունից առաջ, արգելվում է որեւէ կերակուր ճաշակել:

3. Մինչև Ասործուն մերձենալու այդ պահը, նույնիսկ Պատարագից էլ առաջ, իրականում է ինքնաբերականությունը, որպեսզի ճանաչելով ինքը թե՛ կարող լինես վճռելու՝ հաղորդվել, քե՛ն ոչ:

4. Որեւէ պարճառով ինքնաբերականություն անբույլատրելի հաղորդվելը արդարացուցիչ չէ:

5. Մեղքի պարճառով կարող եւ մարդու միջև խզված կարգի վերականգնելու լավագույն միջոցը հաղորդությունն է: Հերիաբար այդ կարգը վերականգնելու համար պետք է զոչում եւ զավ ունենալ գործած մեղքերի համար, այնուհետև խոստովանություն:

6. Մեծ Պատից շրջանում, երբ եկեղեցու վարպետը իսկ է, պարագայի ժամանակ Հաղորդություն չի տրվում:

7. Հաղորդություն տրվում է բոլոր քաջ պարարագների ժամանակ՝ Տիրոսի, սրբոց, մեծերից եւ այլն:

8. Հորի կանայք կարող են հաղորդվել:

9. Ս. Հաղորդություն չի տրվում հեղձմնորդության քառասունքի մեջ գտնվող կանանց եւ անասական ժամանակ:

10. Ս. Հաղորդության արանավուն պահը պարագայի վերջում է, երբ արակալազը ասում է. «Երկիրի եւ հասարակ յառաջ մարդի եւ արքայանքի հաղորդեցարու»:

11. Մանր հիվանդ հավաքացյալներ կարող են հաղորդվել սրբոց:

«Քրիստոս պատարագավ քաժի ի միջի մարմն, աշխուհա: ՉՄարմին իւր քաժ մեզ կերակուր եւ սուրբ Վերին իւր ցօղ ի մեզ, աշխուհա»:

«... Նա, ով սկզբից սրկողմեց, արու եւ իզ արեց նրանց եւ առաջ. դրա համար քաժանարդը պիտի բողմի հորը եւ մորը ու պիտի գնա իր կնոջ նկիւրի, եւ երկուսը մեկ մարմին հայրի լինեն: Ապա ուրեմն ոչ բե երկուս, այլ մեկ մարմին են: Մեր, ինչ որ Ասործուն միացրեց, մարդը բող չքաժանի» (Մատթ. ԺԺ 4-6):

ՊՅԱԿԻ ԽՈՐՀՐԳԻ

Պատկեր խորհուրդը հաստատվել է զեռեսա Դրախտում, Աստծու կողմից (Ծննդ. Բ 18, 22-24):

Քրիստոսի խորհուրդը Եկեղեցուն Պատկեր խորհրդի ժամանակ այր ու կին քաժանայի աղորդում ու օրհնության ընտանիք կազմելու մասնատկով միավորվում են եւ ստանում Սուրբ Հոգու շնորհը, որով այդ միությունը՝ որպես անխախտ դաշինք, ամրապնդվում է նրանց համատեղ կյանքի բոլոր օրերի համար՝ գավալներ ունենալու եւ նրանց քրիստոնեական ոգով դաստիարակելու ակնկալությամբ:

Երկրի վրա կնքված այս դաշինքը «խորհրդանշան մեծ է» (Եփես. Ե 32), քանզի քրիստոնեական պատկերը ընտանիքը պատկերն ու մարմնակերպն են երկնային մեծ ու անմահ լինելի խորհրդի՝ մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի ու Իր Եկեղեցուն անխախտ միությունը: Ինչպես փեսան, բողմելով իր կնոջ, գնում է հարսի տուն, այնպես էլ Հիսուս, բողմելով Հայրական Գառից, եկավ Իր հարսի՝ Եկեղեցու մոտ եւ ամբակտեղորեն միավորվեց նրա հետ:

Աստվածային այս սիրո օրհանակն ու իրագործումը քրիստոնեական ընտանիքն է, որի կայացումը Եկեղեցին վավերացնում է Պատկեր սուրբ խորհրդով: Այս խորհրդով եր-

ԱՄՈՒՄՆԻԹՅԱՆ ՊՅԱՄՆԵՐԸ

Եկեղեցին հետևյալ պայմաններն է առաջարկում երիտասարդ զույգերին առաջ եւ ամուր ընտանիք կազմելու նպատակով:

Ամուսնության կարեւորագույն մասնատկերից մեկը որոշմունքն է: Հետևաբար ամուսնական կյանքի համար մարմնական կանոնավորություն անհրաժեշտ է: Անողջական խնդիրներից ելնելով

«Կանայք, հնազանդ եղեք ձեր մարդկանց, ինչպես որ վաղի է ի Տեր: Մարդիկ, սիրե՛ք ձեր կանանց եւ մի դառնացրե՛ք նրանց»
(Կողոս. Գ 18-19):

ԷԶԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

ՍԻՄԵՈՆ ԵՐԵԱՆՑԻՐ ԲԱԶՄԱՐԴՅՈՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Նախընթաց շրջան

Դեռ նախորդ դարերից եկող թուրք-պարսկական հակամարտությունը շարունակվում էր նաև ժԺ դարում։ Մ. Էջմիածինը գտնվում էր պարսկական տիրապետության տակ, եւ կաթողիկոսները հիմնականում առնչվում էին Երեւանի խանի եւ պարսից շահի հետ։ Մակայն ժամանակ առ ժամանակ օսմանյան թուրքերին հաջողվում էր գալիս Երաւոտայն դաշտը եւ Հայոց հայրապետները ստիպված էին լինում լեզու գտնել նաեւ նոր իշխողների հետ։ ԺԺ դարի սկզբին կոլիկայան տարածաշրջանում, բացի պարսիկներից եւ թուրքերից, հայտնվեց նա մի գործընկեր ըրիստոնյա Ռուսաստանը, որի գործացման հետ էին հայերը կապում իրենց երկրի ազատագրության հույսը։

Ալեքսանդր Ջուլիայեցի (1706-1714 թթ.) կաթողիկոսի ժամանակ Հայ Եկեղեցին գտնվում էր բարդ իրավիճակում։ Ոտար իշխողների ճնշումից բացի կաթողիկոսի հետ եւս հակասությունները լարվում են։

Ջուլիայեցու մահից հետո, նրա կուսակի համաձայն, հաջորդ գահակալ ընտրվեց Նոր Ջուլիայի առաջնորդ Մովսէս եպիսկոպոսը, բայց նա հրաժարվեց, եւ կաթողիկոս ընտրվեց Աստվածատուր Ա Համապանքին (1715-1725)։

1720 թ. սկսվեց թուրք-պարսկական հերթական պայքարը, որի հետեւանքով թե ոտքի եւս ժողովուրդը, թե կաթողիկոսն ու Մայր Աթոռի միաբանները բազմաթիվ դժվարություններ կրեցին։ 1722 թ. Պետրոս Մեծի ուղարկած Ռուսական զորքը հասավ Դերբենդ եւ Կասպից ծովի ափերը։ Հայերը Սյունիքում եւ Ղարաբաղում ոտքի եւս՝ բոթափելու համար օսմանյան եւ պարսկական լուծը։ 1724 թ. թուրքերը գրավեցին Էջմիածինը եւ 60-օրյա պաշարումից հետո՝ Երեւանը։ Աստվածատուր կաթողիկոսին թեւ հակամարտող կողմերը՝ պարսիկներն ու թուրքերը օգտագործում էին բանակցությունների ժամանակ, բայց շուտով նա մեղադրվեց թուրքերի կողմից, որի պատճառով արեւմտահայությունը արգելվեց կապել պահպանել Մայր Աթոռի հետ։ Աստվածատուր կաթողիկոսի վրձակն ավելի ծանրացավ, երբ Երեւանի խանի ծեղրն ընկավ կաթողիկոսի գրած մամուլի ուղղված հայոց մեկիներին ու գործին։ Կաթողիկոսին հարկադրեցին տուգանք վճարել 4000 հազար ոսկի։

Հայաժամանի ու նեղության մեջ գտնվող Աստվածատուր Համապանքի կաթողիկոսը 1725 թ. Օշականում մի դժբախտ պատահարի մի դարձավ։ Այդ ժամանակ Մ. Էջմիածինը թուրքերի տիրապետության տակ էր։

Նոր կաթողիկոսի ընտրության համար Կ. Պոլսի Հովհաննէս Կոլոտ պատրիարքը Պոլսում ժողով է գումարում եւ Անկյուրիայի առաջնորդ Կարապետ Ջեյրանցի (Ուլեյցի) եպիսկոպոսին կաթողիկոս ընտրում (1726-1729)։ Նա Մայր Աթոռ հասավ 1728 թ. եւ այստեղ գահակալեց ընդամենը մեկ տարի։ Ուլեյցուն կարճատեւ գահակալությանը հաջորդեցին Աբրահամ Բ Խոշաբեցին (Մշակ) (1730-1734), Աբրահամ Գ Կրեւանցին (1734-1737)։ Երբ

1735 թ. սկսվեց թուրք-պարսկական պատերազմը, կաթողիկոսն ընծաներով ընդառաջ գնաց Նաղիքի շահին եւ այդ ծնով Մայր Աթոռը եւ Հայաստանն ազատեց ավերածությունից եւ կողոպուտից։

Աբրահամ Կրեւանցու մահից հետո հայրապետ ընտրվեց Ղազար Ա Ջահկեցին, որն օծումից հետո գնաց Սպահան, Նաղիքի շահից ստացավ իր հաստատման հրամանը, վերադարձավ Մայր Աթոռ եւ անցավ իր պարտականություններին, բայց համախ ղինելով չարդարացված խստություններին։ Նա հայաժամում էր բոլոր այն եկեղեցականներին, որոնք այս կամ այն հարցում համաժող չէին իր հետ։ Նման վարքագծով կաթողիկոսն իր ղեմ լարեց Մայր Աթոռի միաբանության մեծամասնությունը։ Նա հայաժամում էր բոլոր այն եկեղեցականներին, որոնք ստիպված բողոքում էին Նաղիքի շահին, որն էլ առիթն օգտագործելով՝ դրամական ծանր տուգանքներ էր ենթարկում կաթողիկոսին։ Հերթական պարտքերն ու տուգանքը վճարել չկարողանալով Ջահկեցին, վանքի արժեքավոր իրերն առած, որոշ ժամանակ հեռացել է Մայր Աթոռից եւ անցել թուրքական տիրապետության տակ գտնվող Կարին։

Մայր Աթոռի այս անոնքը վիճակ կարգավորելու համար Կ. Պոլսի Հակոբ Նայան պատրիարքի գլխավորությամբ ժողով գումարվեց, որը արժանի հռչակեց Ղազար Ջահկեցուն։ Կ. Պոլսից Մայր Աթոռ եկան Պետրոս Բլուրյուն եւ Մահկե Ահագին եպիսկոպոսները, որոնք Երեւանի խանի միջոցով գահինցեցին Ղազարին արտոնեցին Մեանքի վանք։ 1748 թ. Պետրոս Բլուրյուն օծվեց կաթողիկոս։ Նա կաթողիկոսություն արեց ընդամենը 10 ամիս։ Պարսկաստանում կատարված իշխանափոխությունից օգտվելով Ջահկեցու եղբայրը կարողացավ հաջողեց Ղազարի վերադարձը, եւ 1749 թ. նա լրիվ իրավասություններով հաստատվեց Մայր Աթոռում։

Ղազար Ջահկեցու մահից հետո կաթողիկոս ընտրվելով կարճ ժամանակով Մ. Էջմիածնում գահակալում են Կ. Պոլսի պատրիարք Մինաս Ա Ակնեցին (1751-1753), ապա Ալեքսանդր Բ Բլուրյանցին (1753-1755)։ 1755 թ. կաթողիկոս է ընտրվում Մահակ Ահագին, որը հրաժարվում է Էջմիածին գալ, եւ Մայր Աթոռն այդ ընթացքում կառավարում է տեղապահ Հակոբ Շամանյեցի եպիսկոպոսը։ Իսկ 1759 թ. քաղաքական աննպատակ պայմաններում կաթողիկոս է ծնունդրվում Հակոբ Շամանյեցին։

Ահա նման անկայուն ու դժվարին պայմաններում է պատմական ասպարեզ գալիս Սիմեոն Երեւանցին։

Սիմեոն Երեւանցու ընտրությունն ու Մայր Աթոռում կատարած գործերը

Ինչպես նախընթաց շրջանում, ժԺ դարի 60-ական թվականներին եւս Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը ծնում էր ծանր. սակայն ինչպե՞ս նախորդ դարում Մովսէս Տաթեւացին, այս անգամ եւս հանդես եկավ եկեղեցական մի կարող

գործի։ Սիմեոն Երեւանցին, որի ջանքերով կարգավորվեց Մայր Աթոռի կացությունը եւ բարձրացավ նրա եկեղեցակալությունը։ Նա գահակալեց 1763-1780 թթ.։

Հակոբ Շամանյեցու մահից (1763 թ.) հետո նոր կաթողիկոսի ընտրության համար հոգեւորական եւ աշխարհական պատգամավորները չորս անգամ ժողովի հավաքվեցին, որովհետեւ առաջարկված թեկնածուներից ոչ մեկը (որոնց թվում չէր Սիմեոն Երեւանցին) չէր ստանում ձայների մեծամասնությունը։ Սիմեոն Երեւանցին Հակոբ կաթողիկոսի մահվան լուրը ստացավ Մ. Էջմիածին վերադարձի ճանապարհին։ Նրա գալուց հետո գումարվում է իննգեղորդ ժողովը, որի ժամանակ Հայություն Բաւնեցի վարդապետն առաջարկում է Սիմեոնի թեկնածությունը, եւ ժողովականները միաձայն ընտրում են նրան։ Օծումը տեղի է ունենում 1763 թ. ապրիլի 20-ին։

Ընտրությունից անմիջապէս հետո կաթողիկոսը ծավալում է կազմակերպական, շինարարական, ուսումնական, տնտեսական բոլոր գործունեությունը։ Կարգադրական գյուղը խանգարում էր Էջմիածնի վանքի սահմանների լայնացմանը. ուստի Սիմեոն Երեւանցին գյուղը վանքի արեւմտյան կողմից փոխադրեց հյուսիսային կողմը, որով հնարավորություն ստեղծվեց ընդարձակել վանքի բակը։ Դրանից հետո նոր պարիսպներով պատեց Մայր Աթոռի ընդարձակ սահմանները, որի ներսում կառուցեց նոր բնականներ միաբանների համար, քարաշեն սեղանատուն, դպրոցական հարմարատես շենք, Վեդարձանցի վանքի վանքից շինություններ՝ պատեւ, փուռ, քաղցրիկ։ Կառուցեց Հայաստանի առաջին տպարանը եւ թղթի գործարան։ Նորոգեց Մայր տաճանը՝ տանիքը պատեց սրբատաքարով, ամրացրեց չորս սյունները, լուծեց ստորգետնյա ջրերի հեռացման խնդիրը։

Կաթողիկոսը կարգավորեց եկեղեցական հաստիքները՝ օրինական կալվածագրելով։ Երբեմնի վանքապատկան Աշտարակ, Եղվարդ, Աղավաղում, Չափավան, Մուղնի, Ֆռանկանց գյուղերը, որոնց վանքապատկան լինելը վաղուց ծնուցվել էր, քանի որ բազում տարիներ առաջ մահմեդականները գալիս էին, պատմական փաստաթղթերի՝ Ֆերմանների օգնությամբ վերադարձրեց Մայր Աթոռին։ Օշականից հեռացրեց բնությանը այստեղ մտած մահմեդականներին եւ կրկին բնակեցրեց օշականցիներով։ Նորոգեց Երեւանի երկու եկեղեցիները եւ Օշականի կամուրջը։

Մայր Աթոռի արտաքին հարաբերությունները

Սիմեոն Երեւանցի կաթողիկոսը մեծ եկեղեցակալություն ունեւ երկրի իշխանությունների մոտ։ Այդ ժամանակ Հայաստանը գտնվում էր Թուրքիայի, Պարսկաստանի եւ մի փոքր մասն էլ Վրաստանի իշխանության տակ։ Երեւանի խանը եւ մահմեդական մյուս իշխանավորները համախ ազգական ընդհարումներ էին ունենում վրաց իշխանների հետ, եւ նրանց հաշտեցնողը հիմնականում Սիմեոն Երեւանցի կաթողիկոսն էր։

Հարկ է նշել, որ այս շրջանում կրկին արժարվում էր Հայաստանի ազատագրության խնդիրը (Հովսէփ Բեմի, «Մարտափ խնայակ»), սակայն Սիմեոն Երեւանցին չի կամենում քաղաքական հարցերին խառնվելով՝ հարվածի տակ դնել Մայր Աթոռն ու առանց այն էլ ծանր վիճակում գտնվող հայությանը։

1760-ական թվականներին բարդ վիճակ է ստեղծվում Գանձասարի կաթողիկոսության շուրջը՝ կապված երկու ինքնակոչ արքայականների մրցակցության հետ, սակայն Սիմեոն Երեւանցուն հաջողվում է ընդունելի լուծում գտնելով՝ հարբել այդ կնճիւռը։

Սիմեոն կաթողիկոսի ժամանակ դժվարին կացություն էր ստեղծվել Ռուսաստանում ապրող հայության համար, որը մինչեւ 1749 թվականը համարվում էր Մայր Աթոռի ենթակա ժողովուրդ։ Այդ թվականին Աստրախանի եւ առհասարակ Ռուսաստանի հայությունը դժգոհում է Ղազար Ջահկեցի կաթողիկոսից եւ իր համար առաջնորդ ընտրում Գանձասարի կաթողիկոսությունը։ Ստեփանոս եպիսկոպոսը սին։ Դրանից հետո արգելվում է Մայր Աթոռի որեւէ միաբանի կամ նվիրակի մուտքը Ռուսաստան։ Այս իրավիճակը փոխելու համար Սիմեոն կաթողիկոսը եպիսկոպոսական ժողով գումարեց, որը որոշվեց հարաբերություններ սկսել ռուսական պետության հետ։ 1766 թվականին Սիմեոն կաթողիկոսը հատկ կոնդակով դիմեց Եկատերինա Բ կայսրուհուն խնդրելով, որ ռուսական սահմաններում ապրող հայությունը եկեղեցական առումով ենթարկվի Մայր Աթոռին, եւ տեղի առաջնորդը նշանակվի Մ. Էջմիածնից։ Սիմեոն կաթողիկոսն իր ներկայացուցիչ Դավիթ վարդապետի միջոցով կայսրուհուն եւ ուղարկում նաեւ Մ. Կարապետի, Մ. Հովհաննիսի, Մ. Գեորգի գորավարի նշխարները՝ յուրաքանչյուրն առանձին արժարյա քառակուսի տուփի մեջ, կըրված հայրապետական կնիքով։ Սիմեոն կաթողիկոսը նույն մտահոգությամբ ճանակներ է գում Ռուսաստանում ապրող ազգեցիկ հայերին, որպեսզի գորավիչ լինեն իր ներկայացուցիչին։

Եկատերինա կայսրուհին սիրով ընդունեց հայոց կաթողիկոսի կոնդակը, ընձանքեւ եւ 1768 թ. հրապարակած հատուկ հրովարտական Ռուսաստանում բնակվող հայերին ճանաչեց Մ. Էջմիածնի ենթակա ժողովուրդ, որը պետի ունեւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կողմից նշանակված առաջնորդ։ Այսպիսով, հնարավոր եղավ վերականգնել Մ. Էջմիածնի իրավասությունը ռուսահայոց բնմում։ Ի նշան երախտագիտության Սիմեոն Երեւանցի կաթողիկոսը ռուսաց կայսերական տան համար գրեց մի մաղթանք, որն անփոփոխ կատարվում էր ռուսահայոց եկեղեցիներում մինչեւ 1917 թվականը։

Հոգեւոր-մշակութային գործունեություն

Հայկական տպագրությունը երկար ժամանակ գոյատևում էր օտարության մեջ։ Կաթողիկոս դառնալուց երկու տարի հետո

Սիմեոն Երեւանցին ճանակներ է գում Կ. Պոլսի եւ Ջուլիանի իր ներկայացուցիչներին՝ հորդորելով նրանց ծնր բերելու հայկական տպատառեր եւ մամուլ՝ Մ. Էջմիածնի ուղարկելու համար։ Նրա այս փորձը հաջողություն չի ունենում։ Որոշ ժամանակ անց հնդկաբնակ Կրիգոր Սիբաւյեւյանը՝ Չակիկյանից ստանալով դրամական մեծ նվիրատվություն Սիմեոն կաթողիկոսի հաջողվում է Մայր Աթոռում կազմակերպել տպագրության գործը։ 1771 թվականին սկսում է գործել Էջմիածնի տպարանը։ Հաջորդ տարին այդ տպարանում հրատարակվում է Սիմեոն կաթողիկոսի «Գիրք Ոսթրից, որ կոչի Ջրօսարան հոգեւոր» գիրքը։ Այսպիսով, Սիմեոն Երեւանցի կաթողիկոսի հաջողվում է անել այն, ինչը դեռեւս 16-րդ դարից եղել էր մեր մի շարք կաթողիկոսների երազանքը։ Հայկական տպագրությունն իր սկզբնավորումից մոտ 200 տարի հետո հաստատվում է հայրենիքում Մ. Էջմիածնում։ Այս տպարանում լույս են տեսնում Սիմեոն կաթողիկոսի կազմած «Տօնացոյցը» (1-2, 1774), դավանաբանական «Գիրք, որ կոչի Պատավճար» (1779) աշխատությունը եւ այլ հրատարակություններ։ Գրանյութ ներմուծելու դժվարությունից խուսափելու համար Սիմեոն Երեւանցին 1776 թ. Մայր Աթոռում հիմնում է նաեւ թղթի գործարան։

Սիմեոն Երեւանցի կաթողիկոսը, չնայած իր քրավածության, բողեւ է քավական մեծարժեք մատենադրական ժառանգություն։ Թվարկված գործերից բացի, նրա գրչին է պատկանում նաեւ «Ջամբը» կոչվող տեղեկաշատ պատմական ժողովածուն։ Բազմաթյուն կաթողիկոսը բողեւ է նաեւ աստվածաբանական, փիլիսոփայական երկայնիւրություններ։ Սիմեոն Երեւանցին մեծ ուշադրություն է դարձրել Մ. Էջմիածնի հոգեւոր դպրոցի ուսումնական հարցերին, որի շնորհիվ մեծապես աճել է դպրոցի եկեղեցակալությունը։

Խիստ էական էր նաեւ Հայ Եկեղեցու տոնացոյցի մեջ կատարված նորամուծությունը, որով տոնելի տրերի շարքը դասվեցին Հովհաննէս Ռոմանեցին, Գրիգոր Տաթեւացին, Մովսէս Տաթեւացին։ Այս մեծավատակ եւ սրբակյաց գործիչները ի թիվ բազում եկեղեցակալներ ու ազգանվեր գործերի, հայտնի էին նաեւ իրենց բուռն հակամիաբանական (հակակաթողիկոս) գործունեությամբ, ուստի նրանց անունների ներմուծումը տոնացոյց, միանշանակ իր ընդունումը հատկապէս Կ. Պոլսում, ուր ուժեղ էր կաթողիկոսի ազդեցությունը։

Սիմեոն Երեւանցուց հետո Հայ Եկեղեցին այլեւս նոր անաւտենքի չի դասել սրբերի շարքը։

Տասնութամյա կաթողիկոսությամբ Սիմեոն Երեւանցին կարողացավ Մայր Աթոռը եւ Հայաստանայն իր եկեղեցիք բարձրացնել զարգացման նոր աստիճանի։ Երախտավոր Հայրապետը մահացավ 1780 թվականի հուլիսի 26-ին՝ Վարդավառի կիրակի օրը՝ մահից առաջ Կոստանելով, որ իր հաջորդը լինի Լուկաս Կարնեցի արքեպիսկոպոսը։

Սիմեոն Երեւանցին թաղվում է Մ. Գայանեի վանքում։

Կ. ՄԱՐԵՆՈՍԵԱՆ

**ՀԱՅՈՑ ԴԱՐՁԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ
ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԱՐՎԵՍՏՈՒՄ**

Որոշանակարչության մեջ քրիստոնեական դարձի պատճառովանը եկվի՞րձմ մեզ հայտնի: Մտնվե՞նք տաղժծկեր եմ 13-17-րդ դարերում: Ամալյան, գրավոր աղբյուրների վկայությամբ, ավելի վաղ շրջանի եկեղեցիների նկարագրա-դոմներում նույնպես տեղ եմ գտել վերոհիշյալ սիմվոլ գործերը:

Հայոց եկեղեցին մշտական չափավոր վերաբերմունք է ունեցել պատմության նկատմամբ: Վաղ միջնադարից սկսած՝ մեր քրիստոնեական տաճարները քրիստոնե և ներքին կուսաբարդվել են: Ժամանակի փոփոխությունների դրոշ չափով դիմավորել են քաղաքային ենակալությունները, որոնք չեն կարող առնել որմնակալի մասին: Արդյունաբանական Սիրաքիի Տեր-Լեստիսյանը խոսքիստատարով նշում է. «Բացարժանակալ ժամանակներին նախորդած հայկական նկարչությունը չիցի՝ ինչ մնացել՝ բացառաբար մի քանի հատուկներն ըստ պահպանված բնությունի»:

Վառ միջնադարյան եկեղեցիների ներսի հար-
դարների մասին պետք էնկերացնելու կազմելու մե-
ծաշնայն օգուտն է 7-րդ դարի քառասունյակն էն եկե-
ղեցական գործիչ Վրթանես Ջիրբորիի «Յարագ-
պատկերամարտագ» երկը: Հնդիկների, վերուո-
նիկ էն էն հինմավորելու պատկերների տերը,
դերն ու նշանակությունը քրիստոնեական հա-
վաքայի տարածման գործում, օվարելում է այն
հորինվածքները, որոնք զարդաբանն էն եկեղե-
ցիների էն վկայարանների պատերը: Տերմնա-
կան պատկերներից հետո հիշատակում է. «...
իսկ յեկեղեցիս քրիստոնեիցի էն յարկս վկայից
Աստուծոյ տեսանման նկարեալ գաւորք Գիդգոր
էն աստուածածնոյ յաշխարհայն իւր էն տարբ-
աւորութիւնիսցիք, էն վճռեալմանն Նախապիսի ի
մէջ քարկոծայցն, գերաւելի էն գլխաւորուր կոչման
գլխայանն է գհշիխմիմ էն հանդերձ ամենհան-
րեանցն էն յարդոր նահատակօրքն...»:

Վրբանէ Զերրոյի թվարկած պատկերների մի մասը մեզ ծանոթ է 4-7-րդ դարերի պատկերաբանդակներից: Եկեղեցու ներսի ընդարձակ տարածությունը հնարավորություն է տվել հայտնի դարձի պատմությունը ներկայացնելու պատերի սյուժեներով: Գրիգոր Լուսավորիչը

պատկերվել է իր չարչարանքների և քարոզչու-
նյալ տեսարաններով, սուրբ Գայանան և սուրբ
Հովիվաճաճն՝ իրենց ընկերակիցների և մյուս նա-
հատակների հետ, հայերի կողմից սիրված
սուրբ Ստեփանոսը՝ իրեն քարոզողների մեջ:
Ինչպես ճշուժ է Ս. Տեք-Ներսիսյանը. «Հայերին
յուրահատուկ սրբերի հիշատակը նկատել և ունե-
ցույց է այն բանի, որ հեղինակը նկատել է ունե-
ցել հայկական եկեղեցիների գաղղանկարում»:
Անդրոգործյանը մեծապաշար կեղեցիների է:
Անի քաղաքի մենատուն և բարեգործ Տիգրան
Հունենի՝ 1215 թվականին կառուցած սուրբ
Գրիգոր Լուսավորիչը, որի արևմտյան և հյու-
սիսային պատերը որմնաքարովիկ են հայոց
դարձի պատմությանը նվիրված տեսարաննե-
րով: Ինչպես նկատել է դարասկզբի եկեղեցի-
նյալն, ուսումնասիրող արվեստագետ Ն. Լ. Օլոյնեյ, «Գրիգոր Լուսավորչի վարքի հնագույն և ամ-
բողջական պատկերագրությունը մնակ» հուշ-
արձանն է: Տասնորդ առանձին դրվագից կազմ-
ված պատկերաշարում կարելի է խմբավորել բո-
վանդակային իրար կապված այն տեսա-
րաններ, որոնք ներկայացնում են հայոց դար-
ձի պատմական ժամանակահատվածի կարե-
ւոր փուլերը: Այսպես, «Գրիգոր Լուսավորչի
չարչարանքների և իռիփախման կույտերի նա-
հատակային պատկերները (Գրիգոր Լուսա-
վորչիչ Խոր Վերապում», «Կույտերի գլխա-
տունը» և այլն) վերաբերում են Հայաստանում
քրիստոնեություն քարոզելու առաջին շրջանին:
Պատկերների հայտնող շարքը ներկայացնում է

դրձի եկած Տրդատ քազավորի մկրտության երբիս հետերերայան տարիսման գործիքն իմիկիելուն տեսարկներն («Գրիգոր Լուսավորիչը մկրտում է Տրդատին», «Տրդատ քազավորի հանդիպումը Լուսավորչի թազավանում», «Տրդատի երբը»): Լամանի շարք եկ գազմում Հայոց եկեղեցու երկնային ծագումը խորիզանշղո եկ նրա իմանդերան պատմությունը ներկայացնող պատկերները («Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքը», «Գրիգոր Լուսավորչի ծննդնորում Կեսարիայում», «Գրիգոր Լուսավորչի ծնունդում եկ հայ առաջին տաներկու խախտութուներին»):

Նկերեցու ավագ խորանի նկարապարտումն րում ստեղծե՞նք գտե՞հա պաշտօնի իմպլիկատները պարկերները: Վերեքի բնիկ ներքե իրար հաջորդող՝ «Քարեխոտաբույան» եւ «Հալորդ» բյուռ» տեսարանների շարքն ավարտվում պատվելի սրբերի պատկերներով: Ինչպե՞ս հա տնի է. նկերեցինքի հաղորդաբանում՝ սրբերի ավանդունակ պատկերաշարում, 9-րդ դարի սկզած՝ հանդիպում է ճան՝ Գրիգոր Լուսավորչի դիմապատկերը՝ որպես բրիտանոնական ըն հանրական նկերեցու հայտերից մեկի: Նկատ ումքն Կոստանդնուպոլսի Սուրբ Մովսիսի ավ ճարի նկարապարտումը: Տաճարի հարավային գմբեթի ներսում եղե՞նք Անթիոն Նիկոնեղի ցու. Բարսեղ Կեսարացու. Գրիգոր Ն. Ն հանգացու. Դիոնիսիոս Արեւոյացացու. Ս. Ե կորոտի եւ Ս. Գրիգորի դիմապատկերներ: Անթ միս տակ եղած ճակագրությամբ վերծանումն «Գրիգորիոսն պատարիպա՜ր հայոց»:

Տեղական շուկաների կեղեցիկորեն դրամակալարված բոլոր քրիստոնեական քրդահայրամայր կեղեցիկ հայրերի շարքում, Վանի Մոծի, Հովհաննես կեղեցիկների, Նիկիտայա զարչապետի, Կոստա ողի Մոծի կեղեցիկի առջև ել գտել Գորիզի Լուսի վրդի եւ Գրա երկու որդիների Մկրտաւորի, Հրապետի ուսուցիչները: Հայոց երեք եղիլիս պատմեմքի դաստիարակ համարքրիստոնեական եւ ողիս պատմեմքի սրբերի շարք, արտա, ավելի որդիսմոմքի մոմակ հաստարած գործի արժեք:

միաժամանակ կարելի էր հայոց դար
պատմական դերն ու նշանակություն
ուսուցիչ դարձնել կենսագրության մեջ:

Հայաստանի ազգային պատկերասրահում են Հայաստանի պատմությանը քաղաքանման պատկեր վերոհիշյալ որմնակարների հին վավերական ռեզորիմալ քյունները (գեղանկարչի Ս. Թարյուկոյանի 1930 թ. կատարված) համար պատկերացում են տալիս նկարագրողների գեղարվեստական առանձն հատկությունների մասին: Միազույն, շրջանակի մեջ ամփոփված ոչ մեծ չափի առանձին տեսարանների ներկայվում են այն հերթականությամբ, ինչպես հիշատակված են գրավոր աղբյուրում: Բազմաթիվոր հորինվածքների վավարակչի կառուցվածքը, դիմաշարված մեջ պատկերված գործող ծանց տպավորչի կերպարները, յուրանշյոր տեսարանի համապատասխնող պայմանական գունաշարք վկայ են նկարչի կատարողական վարպետության մասին, որը միաժամանակ, ինչպես նկատողություն Մուրադյանը, «այդու մշակույթի անկան յուրույն ու մաշակի յուրետրում են»: մնամկարների վրա երբեք վարքեղեն մակալ տեսակներին մասին արտափայլվել են տարբյուններին այն կապելով Գրիգոր Լուսավորչի վարքի մայրություններին են քաղկեդոնիսում ուղևորվողների հետ:

Մեզ հետաքրքրող բնագավառում որոնմանկարներից մեկը Էջմիածինի Մայր տաճարից է, որի պատերը ժամանակին, ծաղկակերպներից բացի, զարդարված են եղել մասն թեմաների պատկերներով: Հավանաբար պահպանված այդ որոնմանկարներից մեկն է Նաղաշ Հովնաթանին (1662–1721) վերագրվող «Տղառյա քաղաքակրթ. Աշխեն քաղաքին» և Խոսրովիկոյիստը արդեն լիս» պատկերը (պահպանվում է Հայաստանի ազգային պատկերասրահում): Շնկալոր, աղորքի դիրքով ձեռքերը կրծքին, ներշնչված հայալքը մի փոքր վեր ուղարկ, արքայադստեղ շքեղ հանդերձանքով ու քաղով քրիստոնյա առաջին քաղաքակրթին, Հայ եկեղեցու սրբուկներն Աշխենին և Խոսրովիկոյիստին պատկերելու լայն ձևեր որոշ ընդհանրություններ ունեն 1596 թվականին մեմբրանայի հորինվածքի հետ, ուր արքայական ընտանիքը, Գրիգոր Լուսավորչի առջև

Քնարիկ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
(Ժառուցակետի)

ՄԵԾԱԿԱՍՏԱԿ ԳԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆ ՌԻ ՆԿԱՐԻԶԸ.
ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԼԹՈՒՆՅԱՆ

Երեւանի սեղաններյան մշակութային
ամենամեծանակալից իրադարձություննե-
րից մեկը եղավ սփյուռքահայ մեծավաս-
նակ արվեստագետ Մարտիրոս Ալթունյանի
(1889-1958) ստեղծագործական ժառանգ-

Նաչված արվեստագետ Կազգեն Ռուսթումյանի մասնակցությամբ: Մասիրո Արքունյանի հիասթափելի նվիրված միջոցառումներ կայացան այս տարեկանի Քյոլոնում, իսկ այժմ նախ ցուցադրվեցին և ստվախվեցին վարձույթով Կազգենի անգամ անցած Մասիրյացավ մանե խաղերի համար: Այս կարգավորությամբ հրաժարվելով մանե խաղ արժե: Հայաստանում Արքունյանի սեփականությունից առավել հայտնի Ռեփիլիայի Ս. Պրիդոր մայր ճամբարն էր: Բայց ցուցադրվեցին ընդհանուր հայտնի դարձավ, որ ճամբարային, ընդհանուր հայտնի հայտնի կարծիքներ Մասիրո Արքունյան թողել է սեփականության հրավերի խոսքը: Երբ ժամանակություն ամենամասք շինություններ, գեղակարգային խոսք:

դասառներ, հուշակոթողներ:

Այսպես արվեստագետ ծնվել է Ռուսաստան (Թուրքիա), կրթություն ստացել Փարիզի Գեղարվեստի Ազգային քաղաքագույն դպրոցում, զուգահեռաբար ուսանել նկարչություն: 1919-ին հաստատվել է Քյոլնում, զբաղվել ճարհարարություն, նկարչությամբ, ֆանդաշագործությամբ, գրի ծածկումներով: Նրա առավել հայտնի գործերն են Սերիֆիայի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի ծայր եկեղեցին (1940) Երուսաղեմի Ս. Յովիպատեմ ծառայող (1946), Բաղդադի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի առաջնորդարան եկեղեցին (1957), Լիսաբոնի խորհրդարանի շենք, կառուցվել է նաև ռուսական, առանձնահատկ, իրականացրին, առողջարանային եւ այլ գոյություն ունեցող, վերակառնել է Զարիսայի Լ. Պողոս եկեղեցին (1947-50), ստեղծել կրթության ոլորնադասարանը:

Մ. Ալթունյանի ստեղծագործության մեջ առանձնահատուկ տեղ է գրավում Գր. Լուսավորչին նվիրված դասկերպաբան (Երուսաղեմ, Անթիպաս): Կարելի է ասել, որ նա Մ. Գրիգորին առավել չափով անդրադարձնել է հեռիմակն է:

Ամենաբնականորեն փոփոխ հրապարակաբան մամուլամանրնե անհրապարակաբան Մարտիրոս Աբրահամյանի սեղծագործությունը, ուստի քաղաքապետը փաստեց որ համընդհանուր հայ ժողովուրդը ունեցել է հրապարակաբանորեն բնականորեն մտածելու հարկը որ ու եկեղեցիացուները զգալակ, որին եթե մինչ այժմ ըստ արժանի գնահատում էին Մարտիրոսին, այն բն ապուր լիքի համալնե, սիրեն ու գնահատեն զան Մար Ջանըրմին:

4.U.

Ի ՈՒՍԱՎՈՐ Է ՈՒԽՏԻ ՃԱՄՓԱՆ...

Քրիստոնեությունը Հայաստանի ունեցած կրոն հռչակման 1700-ամյակին Ասոր հայքին էր նվիրված անմիապատերժ երթը դեպի Արագածի բարձունք, որն հրկանաճաճ օրերս Արցախի ու Հայաստանի սահմաններին դասաբանման Ամուսնի եւ Արագածի մարզի 12 ազգասանակներին նախաժամեությունը պէ Եւ մասնակցութեամբ: Երբին նախորդող օր մասնակցները հավաքվեցին Մայր Աթոռ Ս. Եփրեմեանուն, որտեղ Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիւ Ս. Ն. Սեդաքիւն, Ղուգարայանից սացան Եւ նուրբութեամբ: Իշման Ասոր Աթոռի առջ արագած հոր կողմից օրհնվեցին մասնաշաղկի դուռը, Ասպածառունը, դուռն ու զինամասան, որոնք արագածի ուղեծրին հեծ միասին յուխարկուին սանելու ինք իրենց հեծ: Ղառն ընդմիջ հանգրվանելու ինք Արագած արիւ զգարին, ուր ավանդութեան համանակ Քրիստոնեականութիւն իր կանգնելը եւ ինք:

իղուներով երթ մասնակիցներին արժեկուրտով մրանց նախաձեռնությո-
ւնը Տեղապետ արագանը մասնավոր-
ապես ասաց. « Օրինում ենք ձեզ, որ ու-
սակողներն իր դարձն է՝ Բրիգոր Ար-
վուրի կանթերին, իրեն լեռնագագա-
թաձորանալու իր դերի քաղմունքը Ա-
գաթի, այն սուրբ լեռան, որի վրա Ս. Գ-
գորն արցունքներով վառվող կանթը
կայտեց իրեն ճամադիս վկայություն
ներկայության եւ հսկողության ի վ-
Յալասայան աշխարհի:

Թող ձեզ չնեղեն խուրերն ու փո
ժայռերն ու տառասկները, գնացե՛ք ա
ռարձու՛նք հասնելու տեսիլո՛ւ:

Ողջույն եւ օրհնություն դեղի Լուսինի կանթեղը բարձրացող հայ լեռնացի ուխտավորներին Մայր Աթոռ Սրբազանի եզման Սուրբ Սեղանից»:

Օրհնությունը սանալուց հետո եմ մասնավորները ճանապարհվեցե՛ն Նահանգի միջին Բյուրական ուղեգծին 1700-ամյակի զրաշտեյակի վարչի տուրաք Գերաւորն Տ. Ստորոք աբ. յայնց եւ Նոս արեղա մնացական Բյուրականից ագաւան մնացական վեցից գործ մնացաւ, իսկ երբ արեղ ռան ստորուն էին, մի ուրիշ գաղաւթարեք թուրիք: Այս ագաւան մնացաւ բարձրանուն էին մնացականայն հոգեւորական արեղուն, որովհետեւ այն իմեն ստորական այցելու չէին, այլ տալու էին եւ գիտական էին, որ ուղիւսով հաղորդական էին Աստուծոս արագաւ յաղագանեմին: Իսկ իս խորհուրդը հալմեծանուն եւ այլ տակաւն յաղագանեմության, որ ստ

նել էին նրանք՝ հայոց հավատքի եւ հոգւորութիւնները զեփեղելով Սուրբ Լեւոն զագաթին:

Ուսանողների կերպարացն ունյում առանձնանում էր խորհրդով: Նրանց սպասում հոգեւոր դասը Աւսարակի Մարմին եղեկեցում՝ Ստորոգ արհ. կ. ծանրի գլխավորությամբ: Այնեղ կ. արալեկ երեկայան ժամերգություն, ու հետ մնաց ողջուրի եւ բարձնարախոս ուղեղ արաւան հայրը՝ ասելով. «Այս օրը սովորակալ օրեղից անկ չէ ել համար, այլ հիփաասակից մի իրաղ ծուրյան ծննդյան օր է: Երեկ եղեկ Սուրբ Սեղանի աղեկ երակեղի եւ ար ուղիս ելա: Սուրբ լեան վրա դուր ելա Լուսակալի կանթեղի եւ դայձան կերակրեղի մեա խորհրդով՝ մնալից ուսաղող լույսը բերելով մաեւ ծեղ: Մնում եմ, որ այդ եղով մի օր էլ Մասն բարձրամալ եւ Մայալա ժողկեղի բ. մունկն ու ասր կեղան բերել բուրխի:

[illegible]

Հայտնի օրը հաւանի արարողութիւնը ունեցաւ Օսականի Սբ. Մեսրոպ Մաշեցի եկեղեցւոյ՝ փահանայացի Սեւորդի արհ. Ժամայնի եւ Օսական Եղիլայանի մասնակցութեամբ: Արարողութեան ընթացքում Մաշեցիի զգալի լիպսազնացմերի բերած փարս ու ծաղիկները գեօեղեցեցին Մաշեցիի գերեզմանը:

Ուխտագնացության մասնակիցն
այնուհետեւ համեզգային ելույթով ու
նեց «Օժական» ազգագրական երգի
միջոցով:

Այդ, Հայաստանում Քրիստոնեության տարածմանը ընդունման 1700-ական թվականներին հայտնի էր, որ հայ ազգի վերաբերյալ վերահասարակականում և ոչ միայն, նաեւ ազգային ավանդույթը, որի վկայությունն այս երեւոյթագրականութեան մեջ: Այն եւս հրապարակեց, որ հայ ազգի ճանաչման, անդամացման ու վերջին, երբ ամուր և հազար, նկատու էր:

Ֆինրա ԿԱԲԱ

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԵՏ

ԽՆԴՐՎՈՒՄ Է ԹԵՐԹԸ ԶՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ՏԱԿԱՆԵՐՈՎ: ԿԱՐԴԱԼՈՒՑ ԴԵՏՈ ԱՅՆ ՏԿԵՔ ՄԵԿ ՈՒՐԻՇԻՆ: